

SOTHØNA

Østensjøvannets Venner
Nr. 56 – desember 2018 – Årgang 29

Innhold

Leder	3
Eterfabrikken.....	4
Flytting av turvei.....	5
Manglerud bad og bilvei i miljøparken	6
Stor aktivitet på Abildsø gård	7
Redningsaksjoner – sothøne og storskarv.....	9
70 år siden Oslo og Aker ble slått sammen.....	10
Tørkesommeren 2018	11
Asfaltering av parkeringsplassen.....	12
Turgiude – Ljanselva	12
«Guanotrær» og storskarv.....	13
Spor av de første menneskene ved Østensjøvannet	14
Flaggermusnatt	19
Nytt gatelys.....	19
Vepsen og vi	20
Engler i snøen – dikt	21
Takrør – mer enn til takteking.....	22
Abildsø kunstgressbane.....	26
Oslo – Europas miljøhovedstad 2019	27
Alna i fakkellys	27
Mitt Østensjøvann – to generasjoner ornitologer	28
Manglende rydding i kraftgata	30
Plast og annet skrot.....	31
Dugnadsgjengen – kanalcruise ved Bogerudmyra	32
Sjeldne plantearter i fremgang på Bogerudmyra	34
Algeoppblomstring i Østensjøvannet.....	35
Beitesesongen 2018	36
Ny forvaltningsplan under arbeid	37
Natur- og kulturkvaliteter - Nordre Abildsø gård	38
Bli kjent-dag på Østensjø skole.....	42
Miljøpris til Abildsø skole.....	43
Østensjødagen 2018	44
Fremmedartslista	46
Oldtidsvei – nytt skilt	47
Plenen- vår grønne ørken.....	48
Liv og røre i juletreet	50

Oppdaget forurensning eller skadde dyr?
Ved forurensning, oljeutslipp eller lignende, kontakt vann og avløpsetatens telefonvakt: 23 43 79 00 (hele døgnet!). Ser du skadde dyr som kunne trenge hjelp, ring dyre-ambulansen på 02222 (kommunal instans) eller fuglehjelpen: 911 65 789.

Østensjøvannets Venner

Postboks 77 Oppsal, 0619 Oslo

Redaksjon: Amund Kveim (ansv.red.)
Leif-Dan Birkemoe (redaktør), Audun Brekke
Skrindo, Tore Nesbakken og Hans-Petter Jensen

Layout/design: LOUD AND CLEAR AS
Grafisk produksjon: 07 Media

E-post/nettsider:
post@ostensjovannet.no
www.ostensjovannet.no
Følg oss på facebook

Sothøna: ISSN: 1504-0615
Organisasjonsnummer: 983 034 446
Driftskonto: 7874 05 56761
Logo: Anne Durban
Opplag: 2400

Foreningens styre:

Leder:
Amund Kveim, 975 44 552
E-post: amund.kveim@ostensjovannet.no

Nestleder:
Finn A. Gulbrandsen, 481 58 776
E-post: fi-gul@online.no

Styremedlem/sekretær:
Tore Nesbakken, 970 11 340
E-post: tore-nes@online.no

Styremedlem/kasserer:
Sigrun Antonsen, 924 66 266
E-post: siant@hotmail.no

Styremedlemmer:
Leif-Dan Birkemoe, 901 25 523
E-post: dbirkemo@online.no

Lise M. Johansen, 909 14 614
E-post: lisemarry@gmail.com

Paul Fekjær, 908 49 803
E-post: paul.fekjer@evry.com

Varamedlemmer:
Andreas Petter Jensen, Eirik Wærner,
Tiril Andersen, Hans-Petter Jensen

Valgkomite:
Tore Nesbakken, Liv Sommer Holmen,
Audun Brekke Skrindo

Medlemsendringer meldes til:
Bjørn Steensrud, 22 27 01 03
E-post: bjornst@skogkatt.homelinux.org

Besøkssenter våtmark Oslo
E-post: post@vatmarkoslo.no
www.vatmarkoslo.no

Revisor: BDO AS

Medlemskontingent:
Hovedmedlem kr. 200
Husstandsmedlem kr. 20
Foreninger o. l. kr. 400
Firma/bedrift o. l. kr. 800

Konto for medlemskontingenter: 5082 07 54112

Redaksjonen avsluttet 01.12.2018

Forsidebilde: Foto: Leif-Dan Birkemoe
Østensjøvannet mot sør fra Oppsalskrenten
8.10.2018. Canon EOS 80D

Leder:

Dersom denne planen skulle gå gjennom, tør vi ikke tenke på hvilke andre planer vi kan forvente oss i årene som kommer. Dersom Østensjø-området verdier skal overleve vår og kommende generasjoner må det tas hensyn, fordi det allerede er tatt for store arealer til boligbygging. Byrådsavdelingen for miljø- og samferdsel har bedt Bymiljøetaten se nærmere på hvorledes vernet kan styrkes. Da må man ikke samtidig godkjenne noe som vi og svært mange andre advarer mot. Vi har gående et opprop på nett der vi oppfordrer alle til å slutte seg til vår motstand. Nærmere informasjon finnes på våre hjemmesider og facebook.

Nødvendig turveiomlegging

Kommunen ferdigstiller nå omlegging av turveien i sørøst i området lekeplassen/Bølerbekken. Omleggingen foretas for at et større område langs bredden skal bli utsatt for mindre slitasje og forstyrrelser og for å møte den store befolkningsveksten i bydelen. Mange av oss skulle nok ønske at dette ikke hadde vært nødvendig, men det viktigste er tross alt at naturverdiene skjermes og at vi også i fremtiden kan få nye, flotte naturopplevelser ved vannet, f.eks. i form av rastende vadefugl.

Endelig er den her

Boken om fuglelivet ved Østensjøvannet er endelig ute for salg. Boken er et resultat av flere tiårs observasjoner og registreringer, og vi håper den vil være til nytte og glede for mange. Ikke minst er den en suveren julegave til alle som er glad i fugl og Østensjøvannet.

Oslo er i 2019 Europas miljøhovedstad, og det er samtidig valgår. Vi håper det nye året vil gi oss alle godt nytt for Østensjøområdet.

Vi ønsker alle en god jul!

Østensjø, desember 2018

Amund Kveim
Leder

Ny fuglebok – Østensjøvannet

Lurer du på hvilke fugler som er rapportert ved Østensjøvannet, hvor tidlig linerlen noen gang har ankommet eller hvor stor den største stærflokken har vært? Dette og veldig mye annet kan du nå få svar på i denne fugleboka. Boken omtaler alle 235 rapporterte arter.

Biolog Audun Brekke Skrindo har gjennomført tellingene siden 1998. Han har vært med i 10 år i styret i Østensjøvannets Venner. Boken koster 200,- og vil bli solgt på møter, arrangementer ved vannet og Besøkssenter våtmark Oslo – Østensjøvannet, Bakkehavn. E-post: audun@skrindo.no.

Eterfabrikken

Vi har i en rekke nummer av Sothøna fortalt om planene om høyblokker på Eterfabrikktomten. Østensjøvannets Venner har protestert kraftig og saken sendes nå snart til Bystyret. I skrivende stund ligger saken fremdeles hos Byrådet som skal komme med sin innstilling.

Amund Kveim

Landskapsbildet vil bli endret fra en grønn åsrygg til en barcode med nye blokker. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 08.10.2018.

Nærmeste nabo

Den norske Eterfabrikk er et over hundre år gammelt kulturhistorisk minnesmerke i vår bydel. Da fabrikk ble anlagt i 1900 lå den langt ute på landet, men er i dag omkranset av veier og boliger. I tillegg er den nærmeste nabo til viktige naturområder i Østensjø-området Miljøpark.

Boligutviklingsselskapet JM planlegger å rive mesteparten av bygningsmassen, og i stedet sette opp to store lamellblokker med 4-5 etasjer og tre såkalte punkthus med 6 etasjer. I tillegg kommer over- og underetasjer. Sett fra vannet vil dette fremstå som minst 6-7 etasjers høyblokker på en brink i en kile

inn i miljøparken. Den eldste teglverksbygningen og det karakteristiske fyrhuset forutsettes likevel bevart.

Fylkesmannen kom med innsigelser, men disse måtte trekkes etter at planforslaget ble noe redusert, bl.a. ved å etablere såkalte hensynssoner rundt boligene.

Naturtype A

Våre protester har først og fremst vært knyttet til nærheten til naturområdene i nord og vest. I nord har vi f.eks. Bølerbekken i en dal med svært verdifull og tilnærmet urørt natur. Dette er klassifisert som Naturtype A, den høyeste på verdiskalaen.

Ved en boligutbygging av Eterfabrikktomten vil nærområdene bli tatt i bruk på en helt annen måte enn i dag. Aktivitetene vil føre til økt slitasje og forstyrrelse og de mest utsatte artene vil over tid forsvinne.

«Blått skilt»

Videre har vi pekt på at landskapsbildet endres der en grønn åsrygg får en barcode med nye blokker. Eterfabrikken er også det siste gjenværende gamle industriminnet i vår bydel og er et sterk lokalt identitetsskapende element for Bøler, Bogerud og Østensjøområdet. Oslo Byes Vel har derfor igangsatt arbeidet med å få et «Blått skilt» på Eterfabrikken.

Samlet signal

I Dagsavisen hadde vi 6. november et debattinnlegg som i tillegg til Østensjøvannets Venner var signert av lederne i Sabima, Oslo og Omland Friluftsråd, Naturvernforbundet Oslo og Akershus, Norsk Ornitologisk Forening Oslo og Akershus, Norsk botanisk forening Østlandsavdelingen, Norsk entomologisk forening, Oslo Elveforum og Besøkssenter våtmark Oslo. Et så tydelig samlet signal fra miljøbevegelsen i en reguleringssak er sjeldent å se.

Underskriftskampanje

Det er også igangsatt en underskriftskampanje der godt over 1000 personer til nå har protestert. Listen vil bli levert til bystyret for de behandler saken. Vi har også besøkt partigruppene for å forvise oss om at de har all tilgjengelig informasjon og at de har forstått viktigheten av denne saken. Mange partigrupper ønsker naturlig nok å se byrådets innstilling, men det gleder oss at vi allerede har fått signaler fra flere av dem om at de slutter seg til vårt syn. Vi har tillatt oss å minne dem om at Oslo er Europas miljøhovedstad i 2019

Vi ber alle som er glad i Østensjøområdet hjelpe oss ved å signere oppropet. Etter vårt syn er dette den desidert viktigste saken som berører Østensjøområdet for tiden. Vi appellerer derfor til alle byens politikere om å stanse planene.

Støtt vår kamp mot utbygging av eterfabrikken!

Signer oppropet i dag! Link finner du både på våre hjemmesider og Facebooksider. Du kan også søke det frem på www.opprop.net. Etter at du har signert vil du motta en e-post fra www.opprop.net der de ber deg bekrefte at det faktisk er du som har signert. Det skjer ved at du trykker på en lenke i e-posten. Din signatur er ikke gjeldende før denne bekreftelsen er sendt fra deg. Hvis du ikke har tilgang til nett kan du også kontakte oss for å bli med på oppropet.

Flytting av turvei

Amund Kveim

Turveien langs vannet, fra lekeplassen forbi Bølerbekkens utløp, er lagt om.

Da turveiene rundt Østensjøvannet ble anlagt på 1960-tallet forutså man dessverre ikke at plasseringen, helt ned mot våtmarksbeltet, ville medføre mye slitasje, erosjon og forstyrrelser for dyrelivet. Lenge har det derfor vært klart at deler av turveinettet burde omlegges.

For noen år siden ble turveien ved Abildsøfeltet trukket litt lengere inn fra bredden. Enkelte steder var erosjonen her blitt så omfattende at deler av våtmarksbeltet var helt forsvunnet, og vannkanten var kommet helt inne på selve turveien. Den gamle turveien ble fjernet og naturen fikk mulighet til å komme til hektene. Publikum mistet noe av opplevelsverdiene ved å bevege seg tett på selve vannet, men ved å etablere fugleskjulet, rasteplassen og siktlinjer får man fremdeles gode opplevels muligheter på denne strekningen.

Nå i 2018 er det gjennomført tilsvarende tiltak på østsiden. Deler av turveien fra lekeplassen mot gården er oppgradert, og det er etablert en ny turvei som nord for Bølerbekken forbinder denne med den tidligere turveien langs vannet. Den gamle turveien, inklusive trebroen over bekken, ble fjernet ved ferdigstillelsen av den nye veien. Samtidig er det etablert en tursti frem til Bølerbekkens utløp som er et flittig benyttet hvilested og utkikkspunkt. Vi håper at også denne turveiomleggingen vil bli tatt godt imot, og at den også her vil føre til at det biologiske mangfoldet får bedre vilkår.

Turveinettet rundt Østensjøvannet er et av Oslos mest benyttede med rundt 250.000 brukere årlig. Veien fra lekeplassen og nordover opp bakken til Østensjø gård er for øvrig den opprinnelige Østensjøveien og følger et veifar som har vært benyttet siden oldtiden.

Den nye veien ble anlagt i oktober/november. Til høyre den gamle veien som blir ført tilbake til fukteng. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 26.11.2018.

Manglerud bad og bilvei i miljøparken

Vi har i tidligere nummer av Sothøna fortalt om sammenslåingen av de tidligere to Manglerudskolene og etablering av en felles bilfri skolegård. Tiltaket har medført at ny adkomst til idrettshallene blir etablert nord for skolen gjennom Østensjøområdet Miljøpark. Både skolen og idrettsparken ligger som en kile inn miljøparken.

Amund Kveim

Ny adkomst for biler og busser til idrettshallene blir etablert nord for skolen gjennom Østensjøområdet Miljøpark. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 16.10.2018.

Adkomst til idrettsanleggene

Østensjøvannets Venner forslø en løsning der adkomsten skulle gå i en nedsenket kulvert med grønt tak gjennom skolegården, men dette ble vurdert som vanskelig og kostbart. Reguleringsplanen, som også innbefatter nytt Manglerud bad, ble derfor som ventet enstemmig vedtatt i bystyret 23. mai 2018. Kommunen hadde her satt seg selv i en situasjon der andre alternativer fremsto som umulige ved først å godkjenne skolesammenslåingen uten å ta de nødvendige hensyn til konsekvensene for adkomst til idrettsanleggene og det denne får å si for miljøparken.

Kompenseres

Vi mente også at eventuelt tap av grøntområder tilknyttet miljøparken måtte kompenseres. Dette ble tatt opp i bystyrebehandlingen av Høyres Pia Farstad von Hall og Venstres Espen Ophaug der de fremmet forslag om at «Byrådet bes sikre fullgodt erstatningsareal for friområdet som

berøres av den nye adkomstveien.» Dette ble uforståelig nok avvist av flertallet.

Fast grense

For oss har denne saken stor prinsipiell betydning. For det første er det et spørsmål om hvilken vernestatus Østensjøområdet Miljøpark i realiteten har. Dersom man ved ulike ønsker eller behov kan tillate seg denne type inngrep, er vernet for dårlig. Man har i planprosessen ikke vektlagt miljøhensyn i tilstrekkelig grad og i tillegg avstår man fra å kompensere for de uheldige følgene. Da miljøparken ble opprettet i 2002 ble det inngått en rekke kompromisser der deler av grøntområdene ble omregulert til boliger og barnehage. Til gjengjeld fikk man endelig en fast grense rundt naturområdene som skulle bevares for ettertiden. Bystyrets vedtak strider klart mot dette

Naturkvalitetene svekkes

For det andre velger man å sende biltrafikk, inklusive busser, inn i et stille-område. Bit

for bit blir miljøparken mer menneskepåvirket og naturkvalitetene svekkes. På denne bakgrunn har derfor Østensjøvannets Venner anket saken inn for Fylkesmannen for endelig avgjørelse, noe vi ikke har for vane når kommunale avgjørelser tidvis ikke går i vår favør.

Parkeringsplasser

Det er vår oppfatning at man på Manglerud har valgt å legge alt for mange aktiviteter inn i nærområdet til miljøparken. Dette er uheldig av mange grunner, også trafikale. Vi frykter at dette over tid vil medføre ønsker og krav om utvidelse av anleggene og om parkeringsplasser i friområdene på begge sider av Plogveien. Det er allerede tatt slike initiativ, men det har også kommet innspill om å få flyttet ishallen til Ryen-området.

Manglerud bad blir trolig et flott og etterlengtet tilbud for publikum, men både bad og idrettsanlegg burde vært plassert nær et kollektivknutepunkt.

Stor aktivitet på Abildsø gård:

Skolegård utvider, epletrær gror – Låven nytt samlingspunkt

Abildsø gård var i stort forfall frem til 1998. Da startet en ny tid for gården hvor bygninger og eiendom sakte men sikkert har blitt satt i god stand. Det har til og med kommet til en ny stor bygning på gården – Låven.

Tekst: Tone og Asgeir Føyen Foto: Leif-Dan Birkemoe

Asgeir og Tone Føyen står sammen om prosjektet Skolegård. Foto: 01.11.2018.

I sesongen tar elevene på Skolegård del i eplehøsten. Nelly og Marius er to som synes det er fint å jobbe litt i eplehagen. Foto 13.09.2018.

Aller viktigst er nok den gode aktiviteten som foregår på gården og som stadig er i utvikling og omfatter bruk av hele gården og dens ressurser. Familien Føyen har etablert gården som stiftelse med formål om å ta vare på gården som nasjonal kulturarv og benytte den til samfunnsnyttige formål.

Skolegård

Hovedaktiviteten på Abildsø gård dreier seg om Skolegård – et initiativ som har pågått siden 2006 og som har som formål å forebygge frafall fra skolen. I dag samarbeider Abildsø gård med over 20 skoler i Oslo, Utdanningssetaten, foresatte og mange flere,

som i sum gir mulighet for mer enn 50 barn og unge å ha en skoledag i uka på Skolegård. Målgruppen er i dag mellomtrinn, ungdomsskole og Vg1 byggfag. Vg1 elevene har 5 dager i uka på Abildsø gård. I et historisk perspektiv er det spesielt interessant at gården igjen omhandler skole, da denne type aktivitet har vært en rød tråd igjennom gårdens historie med både husholdnings- og landbruksskole.

Skolegård har gode resultater og Abildsø gård har derfor etablert www.skolegardsentralen.no for å kunne bidra til at andre bynære gårder kan etablere Skolegård i sitt lokalmiljø. Den første gården som er under

etablering er Stokke prestegård. Opplysningsvesenets Fond (OVF) som eier gården har gjort den tilgjengelig for å etablere Skolegård på gården. En godt kvalifisert familie for oppgaven har allerede flyttet inn og startet arbeidet med å forberede start av Skolegård høsten 2019.

Mange epletrær

Navnet Abildsø, som betyr «Epleenga», ga oss som bor på Abildsø gård en visjon om å plante mange epletrær på gården. De første 250 trærne ble plantet for 8 år siden. Vi gikk en gradvis læringsperiode med planting, beskjæring og høsting, etter hvert fikk vi

Stor aktivitet i eplepresseriet i Låven. Eplene vaskes, presses, pasteuriseres og tappes på flasker eller i kartonger. Resultatet er prima eplemost. Foto: 13.09.2018.

Dyrene på gården er viktige for mange formål og har en spesiell god funksjon på Skolegård. Jesper har tatt plass på hesten og Anne holder tømmene. Foto: 13.09.2018.

også et eplepresseanlegg for å lage eplemost. Så, for et par år tilbake fikk vi tanken om å ta «Epleenga» initiativet til nye høyder. Vi besluttet å plante nærmere 10 000 epletrær på gården, noe vi er i gang med, og til våren skal vi plante de siste 3500 trærne. Noen frivillige til å hjelpe oss med utplantingen våren 2019?

Eplemost fra egne epler

Det blir etter hvert riktig mye eplemost og epler som vi håper vil bli til stor glede for innbyggere i Østensjø bydel og Oslo. Ren, frisk og god eplemost lokalt dyrket og produsert fra fem forskjellige sorter. Apropos produksjon - både høsting og pressing av epler til eplemost gir mye godt arbeid til mange ungdommer i bydelen (over 15 ungdommer i 2018). I år har gården også tatt i mot ca. 400 private kunder som har levert epler til pressing og fått tilbake eplemost fra egne epler. Gårdens overskudd går til å styrke aktiviteten på gården, med spesielt fokus på Skolegård – arbeidet med å forebygge frafall fra skolen.

Låven

Den nye Låven rommer mye forskjellig. Den har forsamlingslokale/utleielokale, snekkerverksted, lydstudio, leilighet, produksjonslokaler for eplemost og honning, m.m. Mye av låven ble satt opp over noen år i samarbeid med Hellerud Vgs. Det ga skoleelevene mye god og relevant praksis.

Julemarked

Når det nærmer seg jul så arrangerer Abildsø gård julemarked en weekend med kafe, mange gode utstillere og det selges produkter fra gårdens egenproduksjon. Eplemost, honning og utvalgte produkter fra snekkerverkstedet er populært. Litt aktivitet for barna blir det også med bl.a. hesteridning. Inntekten for julemarkedet går til arbeidet med å forebygge frafall i skolen/Skolegård. I år er julemarkedet lørdag 1. og søndag 2. desember.

Kulturkvelder og barneleir

I dette året har vi også begynt med kulturkvelder, hvor Christian Ingebrigtsen inviterer gjester til en åpen kveld for publikum. Denne høsten har Henrik Syse, Trygve Skaug og Levi Bergrud vært gjester. Det har vært en riktig god opplevelse og disse møtepunktene vil fortsette etter nyttår med nye spennende gjester. Følg med Abildsø gård sin webside (www.abildso.org) og fb side dersom denne typen arrangement er av interesse.

Abildsø gård har fått blått skilt fra Oslo Byes Vel som er slått opp på veggen på hovedhuset. Foto: 01.11.2018.

Blomsterhagen (www.blomsterhagen.no) på Abildsø gård er også verdt et besøk. De har begrensede åpningstider, så sjekk åpningstidene før besøk. De holder åpent frem til jul.

Hver sommer arrangerer Abildsø gård barneleir for OBOS-ansatte 14 dager i august for til sammen 70 barn i alder 6 – 12 år. Dette er et høydepunkt både for barn og ledere. Leiren gir sommerjobb for 10 ungdommer.

Dyrene

Gården har hester, geiter, høner og to sjarmerende gårdshunder. Dyrene er viktige for mange formål og har en spesiell god funksjon i forhold til Skolegård.

Gården er kun åpen for avtalte besøk, men har vanligvis en åpen dag i året og julemarked for alle.

På gården bor familien Føyen og det leies også ut til bolig for et jentekollektiv.

En vanlig dag på Skolegård

Oppstart av dagen
Frokost
Overgang fra frokost til fellessamling
Fellessamling SOFT (sosial ferdighetstrening)
Faggrupper
Log
Lunsj
Avslutning

Les mer: <https://skolegardsentralen.no/en-vanlig-skolegardsdag/>

Redningsaksjoner – sothøne og storskarv

Leif-Dan Birkemoe

To redningsaksjoner til fugl i nød ble av Oslo Brann- og redningsetat utført med få dagers mellomrom.

Aksjon 1

Noen ringte Oslo Brann- og redningsetat da en syk eller skadet sothøne ble observert på øya rett utenfor Bølerbakkens utløp tirsdag 21. august. En bil med røyk- og redningsdykkere rykket ut, satte en båt på vannet og fikk hentet inn sothøna som ble beskrevet som noe forkommen. Sothøna ble bragt til Veterinærhøyskolen. - De får avgjøre fuglens videre skjebne, svarte en av redningsmennene.

Etter undersøkelsen ble det fastslått at den var nevrologisk skadet og måtte avlives. Fuglemerkingen viste at den hadde vært i København og gjennomført ordinær hekking i år. Spørsmålet

var om den kan ha blitt skadet av blågrønnalger som er påvist i vannet i sommer. Botulisme (fra en bakterie) er en mulighet.

Aksjon 2

Fredag 24. august rykket Oslo Brann- og redningsetat igjen ut for å hjelpe en fugl, denne gang en storskarv. Den hadde fått en fiskekrok i nebbet og surret seg inn i et fiskesnøre. To man la seg på svøm ut i vannet på østsiden, et godt stykke nord for Bekkasinmyra. Skarven ble befridd for fiskekroken og sluppet ut i god form. Det er god grunn for at det er forbudt å fiske om sommeren i naturreservatet.

Oslo- Brann- og redningsetat har kommet frem til Påskeøya rett ut for Bølerbakkens utløp der den syke sothønen ligger på en av plankene til venstre. Foto: Anne Kari Norland, 21.08.2018.

70 år siden Oslo og Aker ble slått sammen til en storkommune

Aker var lenge en stor landkommune som omkranset en liten bykommune. Det var trolig noe av det som ga liv og vekst for gårdene rundt Østensjøvannet. Byens befolkning hadde behov for det gårdene kunne levere av forbruksvarer, men også av bygningsmaterialer og arbeidskraft.

Leif-Dan Birkemoe

Østensjøvannet med jordbruksområdene i 1948, året da Oslo og Aker ble slått sammen til en storkommune, hadde fortsatt et åpent og landlig preg. Kilde: Østensjø lokalhistoriske bilder. Bilde-ID: B20030197. Foto: Vilhelm Skappel, Widerøes Flyveselskap,

Da Kristiania vokste, plassen ble liten og bygningsbestemmelsene fordyrende for boliger, var det fritt frem rett utenfor bygrensen. Ingen bygningslov gjaldt, det var bare å bygge helt ukontrollert. Det førte til slumpregete forsteder. Ingen autoriteter holdt orden. Verken Kristiania eller Aker påtok seg ansvar. Forholdene var et byproblem som det bondestyrte Aker ikke hadde evne til å rydde opp i.

Byutvidelse i 1858 og 1878

Aker presset på for å kvitte seg med forstedene, men Kristiania var motvillig. Først i 1857 ble det vedtatt en lov som fra 1. januar 1858 innlemmet Grønland, Gamle Oslo, Tøyen og Sagene i byen. Mer enn halvparten av Akers befolkning ble dermed

innlemmet i byen. Ved lov av 12. mai 1877 ble det fra 1878 besluttet å innlemme forstedene som hadde vokst opp på 20 år etter forrige byutvidelse. Denne gang omfattet byutvidelsen Frogner, Torshov, Dælenenga (med Rodeløkka), Kampen, Vålerenga og Munkehagen (Ekeberg-skråningen) samt deler av Frøn, Blindern, Lindern, Bjølsen, Sandaker, Storo og Tøyen. Alle de gamle trehusforstedene kom inn i byen. Dermed var to tredjedeler av Akers befolkning overført til byen. Aker satt igjen med 12 000 innbyggere mot Kristiania by 113 000.

«Byggebelte» og «Beltesteiner»

Denne gangen ble det oppnådd enighet om å forsøke å stanse ukontrollert forstads-

vekst ved å etablere et byggebelte rundt byen der byens bygningsbestemmelser skulle gjelde. Situasjonen fra forrige byutvidelse i 1859 med tett slumlignende småhusbebyggelse i forstedene ville man for all del unngå. Aker ønsket ikke å ta hånd om fattigstellet som ville oppstå med byutvidelsen.

I tillegg til grensesteinene ble det også satt opp ytre grensesteiner, også kalt «beltesteiner», i en avstand på ca. 1,4 km fra bygrensen. Opprettelsen av byggebeltet etter byutvidelsen i 1878 fikk den effekten man ønsket. En av de få gjenværende «belte-steiner» står i Skøyenbakken noen meter vest for krysset med Thygesons vei. Dette er stein nr. 15 av totalt 75 steiner (se Sothøna nr. 37, 2009).

«Utenfor beltet»

På grunn av bedre kommunikasjoner samtidig med stadig forverrede boligforhold i selve byen, startet den såkalte Egne-Hjem-bevegelsen opp i Aker. Da Nordre Skøyen ble kjøpt av Aker kommune i 1910 ble eiendommen utparsellert til boligtomter. Aker boligbyggeselskap ble etablert og Godlia bygget ut som en hageby på begynnelsen av 1920-tallet. Kommunen tilbød også vei, vann og avløp. Til og med gunstige lånebetingelser. Bygningsdokumentene hadde en påskrift øverste på arket «*Utenfor beltet*». Det var lov å bygge trehus, men da etter godkjente tegninger. I byggebeltet og i byen var det murtvang.

Størst betydning for byggemønsteret i Aker var nok forskriften av 1905 som slo fast at kommunen skulle bestå av åpen villamessig bebyggelse. Det definerte boligstrukturen for Østre Aker helt frem til sammenslåingen i 1948.

Søndre Oppsal

Allerede på begynnelsen av 1900-tallet ble flere strøk i Aker bygget ut. Det var spesielt Anton Tschudi (1848-1914) som indirekte var med å forme det moderne kulturlandskapet i Østre Aker, slik vi kjenner det i dag, skriver Torgrim Hegdal, arkivar ved Oslo by arkiv etter å ha gravd i kildene. Anton Tschudi kjøpte opp mange gårdsbruk, deriblant Søndre Oppsal som ble utparsellert på meget gunstige betingelser. De første

tomtene ble solgt på avbetaling der avdragene var en krone per uke uten krav til sikkerhet og egenkapital. Han henvendte seg til de mindre bemidlete noe som ikke var vanlig på den tiden. På den annen side la Anton Tschudi ikke til rette for nødvendig infrastruktur. Det måtte nybyggerne selv ta seg av.

Holdningen hos innflytterne, vanligvis representert ved de nystartete vellene i området, ivret for sammenslåing med byen. Bøndene derimot, som hadde flertall i herredsstyret, var motstandere. Det ble også arrangert såkalte massemøter der engasjementet var stort, bl.a. på Østensjø skole som hadde egnede lokaler.

Det politiske landskapet

Etter hvert som tiden gikk skiftet det politiske landskapet, det var ikke lenger bøndene som representerte flertallet. Akers befolkning, da særlig på Oppsal, Godlia og Abildsø, besto av innflyttere og dermed beveget Aker herredstyret seg i retning av sammenslåing. Etter krigen opphørte de harde fronter og behovet for å finne en løsning på Oslos utbyggingsproblemer ble erkjent.

Debatten om sammenslåing i Aker herredsstyre startet i 1908. Det skulle gå 40 år før sammenslåingen var et faktum. Fra 1. januar 1948, altså nå i 2018 for 70 år siden, ble storkommunen en realitet. By og land hadde funnet sammen.

Litteraturliste:

- Aker 1937-1947: kommunens styre og forvaltning inntil sammenslutningen med Oslo i 1947: supplementsbind til Aker 1837-1937.
- Beretning om Oslo kommune for årene 1912-1947, bind II, Oslo 1952. Kapitlet Byens sammenslutning med Aker, side 369.
- Oslo kommune, Bystyret: Bernt H. Lund: Beretning om Oslo kommune for årene 1948-1986. Oslo rådhus 1999. Kapitlet Sammenslutningen Oslo/Aker – en storkommune tar form, side 13.
- Oslo bys historie, bind 3: Hovedstaden Christiania fra 1814 til 1900 av Jan Eivind Myhre. Cappelens Forlag, Oslo 1990.
- Oslo bys historie, bind 4: Den delte byen fra 1900 til 1948 av Knut Kjeldstadli. Cappelens Forlag, Oslo 1990.
- Tobias, tidsskrift for arkiv og oslohistorie. Oslo byarkiv. 1 og 2/2008. Historien bak sammenslåingen av Bård Alsvik, side 4.
- Tobias, tidsskrift for oslohistorie, 2018 Aker – kommunen som forsvant.
- «Fremtid for fortiden», medlemsblad for foreningen Oslo og Akershus, 2 nr. 2 2018: Aker + Oslo = sant av Gry Eliesen hos Byantikvaren i Oslo, side 17.

Tørkesommeren

Åkeren med bygg på Østensjø gård så gyllen og fin ut på avstand. Men aksene var svært lette med lite innhold slik det var mange steder på Østlandet etter en sommer med langvarig tørke. Kornåkeren ble slått i andre uke i august.

Kornåkeren sett fra turveien mot Østensjø gård. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 5. august 2018.

Asfaltering av parkeringsplassen

Tekst og Foto: Leif-Dan Birkemoe

Innkjøringen til parkeringsplassen har tidvis vært problematisk. I perioder med over-svømmelse var den til dels ufremkommelig. Grunnarbeid ble utført etter snøsmeltingen i april og endelig utbedring fant sted tirsdag 21. august 2018 da det ble lagt asfalt på innkjørselen og et stykke inn på parkeringsplassen. Mens arbeidet pågikk var det noen biler som ble parkert ved lekeplassen. Skulle en tilsvarende situasjon igjen oppstå er det bare å minne om *at det er forbudt å parkere i miljøparken*.

Gangbroen fra parkeringsplassen er nå helt fjernet. Pilarene var råtne og kunne ikke gjenbrukes. Det er imidlertid greit å gå på fortauet og ned den nye stikkveien med forbindelse til turveien. Om det kommer på plass en ny bro med det første avhenger av ny vurdering og budsjett situasjonen til Bymiljøetaten.

Asfalteringsmaskiner og veivalser i gang med å legge asfalt. Foto 21.08.2018.

Turguide fra Miljøprosjekt Ljanselva

Leif-Dan Birkemoe

Miljøprosjekt Ljanselva har laget en ny turguide som dekker hele elveløpet fra Østmarka til Bunnefjorden. Sett fra Østensjøvannet er det delstrekningen fra Nøklvann, Rustadsaga, Skullerudstua, Sagstua og Sagdammen frem til Skullerudkrysset som er nabovassdragets mest aktuelle strekning. Men den som går videre langs hele elva vil møte en rekke spennende opplevelser godt dokumentert på informasjonsskilt om natur- og kulturhistorie. Turguiden kan du bl.a. få ved å ta et eksemplar i postboksen ved informasjonsskiltet nedenfor Sagstua noen meter fra parkeringsplassen.

Et stort informasjonsskilt om Ljanselva Miljøprosjekt er slått opp ved turveien østover fra parkeringsplassen rett nedenfor Sagstua. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 13.10.2018

«Guanotrær» og storskarv

Man behøver ikke være fugleobservatør til å se at 2018 har vært et år med usedvanlig mange storskarv på besøk ved Østensjøvannet. Flokker av storskarv har fløyet i formasjon rett over vannflaten i stor fart og landet presist i samlet flokk.

Leif-Dan Birkemoe

Guanotrærne skiller seg godt ut fra trær i høstfarger. Foto: Leif-Dan Birkemoe 16.10.2018.

I toppen av dette treet under Tallberget sitter det rundt 20 storskarv. Foto: Anne Kari Norland 30.08.2018.

Inntatt av storskarv

På vestsiden av vannet, under Tallberget litt nord for fugleskjulet, ble det for noen år siden lagt merke til et tre med hvit fremtoning. Det kunne se ut som at treet hadde fått en sykdom. Sannheten var at treet ble inntatt av storskarv og noen hegrer. Her satt de og speidet ut over vannet etter en runde på matsøk, tok seg en hvil etter et godt fiskemåltid eller hadde behov for sosialt fellesskap. Flere fugler førte til mer hvitfarge. Også nabotrær fikk endret farge etter hvert som antall fugl tiltok. Det første treet hadde ikke plass til flere. Hvitfargen var rett og slett fugleskitt, eller guano som er navnet på oppsamlet avføring fra

sjøfugler. Det kan brukes til gjødsel fordi det inneholder store mengder nitrogen, neppe aktuelt for Østensjøvannet.

Favorittplassen

Første gang dette fenomenet ble iaktatt var i 2016 og da brakte vi denne beretningen i Sothøna nr. 52: -Besøket fra storskarv har blitt så offensivt at de nå har dekket trærne med guano. Favorittplassen er helt hvit av fugleskitt. Nesten all hvile blir tilbragt i de samme trærne og dermed havner all skitt også på samme plassen. I 2018 kan vi legge til at guano dermed ikke er spredd mer enn nødvendig.

98 storskarv på en gang

Antall skarv som har oppholdt seg ved vannet på en gang har variert, forteller de som har gjort observasjoner fra land-siden. Kanskje henger det sammen med tilgang på fisk. Ikke alle dager kan ha gitt gode fangster. Skarven tenker vel heller ikke på mulig redusert fangst for vinterens isfiskere?

Audun Brekke Skringdo som teller fugl jevnlig kan rapportere at rekorden fra tellingene ved Østensjøvannet var 98 storskarv på en dag i august/september 2018. Ikke rart at det ble trangt om favoritt-plassen!

Spor av de første menneskene ved Østensjøvannet

Opp gjennom de siste ca. 150 årene er det registrert og gjort flere funn av de tidligste menneskene i vårt område. Til nå har disse funnene ligget magasinert i museene og vært lite tilgjengelige. De siste årenes digitalisering av funn og registreringer, gjør at alle relativt lett kan skaffe seg en oversikt over hva som er funnet i nærområdet.

Frode Ciljan Jakobsen

Utsikt fra «potensiell» fangstboplass mot innfallsos til Østensjøvannet. Foto: Frode Ciljan Jakobsen.

På nettstedet kulturminnesok.no er funnene og registreringene plottet inn på kart og gir en ypperlig oversikt. Vil man se bilder av gjenstandene som er funnet, vil Universitetsmuseenes Samlingsportaler (unimus.no) være stedet. I tillegg gir kartdata fra Kartverket (kartverket.no) og Norges Geologiske Undersøkelse (ngu.no) ypperlige data om hvordan landskap og kystlinje har endret seg.

Den ytterste grense for hva vi kan forvente å finne av spor i vårt område bestemmes av den marine grense, den høyeste vannstanden etter at isen trakk seg tilbake etter siste istid. Strandlinjen sto da i vårt område ca. 220 meter høyere enn

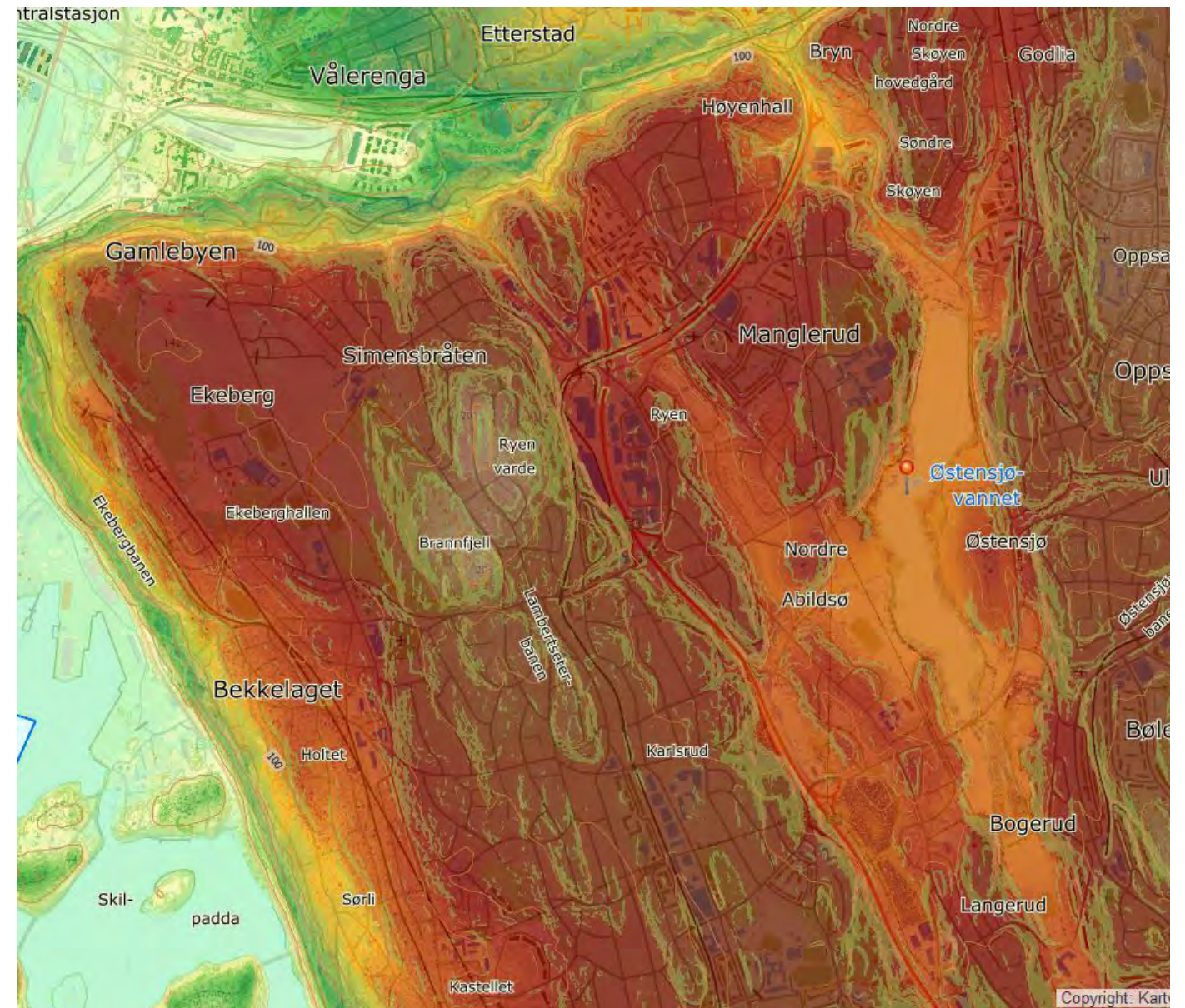
nåværende (Illustrasjon 1). I den første tiden kan strandlinjen i Oslo-området ha senket seg så mye som 10 meter pr. 100 år. Østensjøvannet ligger på ca. 127 moh. og Østensjøvannet på ca. 105 moh., altså 100-115 meter under vann, ved den øvre marine grense.

Eldre steinalder – jakt og fangst.

De aller første menneskene som kom til Norge var fangstfolk som fulgte med de store hjortedyra da isen trakk seg tilbake. Noen av de eldste funn (Høgnipen, Skjeberg/Rakkestad) dateres fra en tid da iskanten lå bare noen få mil lenger nord. Arkeologisk er vi i eldre steinalder eller fangststeinalder. Denne perioden strekker

seg fram til ca. 4000 f. Kr. hvor de første spor av jordbrukende menneskene finnes. Dette var en stor endring. Fra å være nomadisk vandrende folk som jaktet på det naturen tilbød, ble mennesket bufast og begynte å bearbeide landskapet rundt seg og dyrke maten.

Antall mennesker i den eldste steinalder var ikke mange, kanskje bare noen få tusen. De levde i stor grad i kystnære strøk og i høyfjellet der mattilgangen var størst og hadde behov av store arealer for å skaffe seg tilstrekkelig føde. Befolkningen økte gradvis etter hvert som klimaet ble bedre og særlig der naturforholdene ga god tilgang på mat.

Illustrasjon 2: Fargelagt gradteigkart for Ekeberg – Det oransje Østensjøvannet på 105 moh. Mørkere brun/rødbrun er høyereliggende områder mens gult/grønt angir lavere høyde. Kartet er ment å gi en illustrasjon av «Østensjøfjorden» inn fra Bryn og halvøya som eksisterte mot Ekeberg (kartverket.no).

I noen hundre år i denne perioden var Østensjøvannet en del av en fjordarm (Illustrasjon 2) som strakte seg inn fra nåværende Bryn (illustrasjon kartdata.no). Det gir grunnlag for å tro at små grupper av fangstfolk har hatt tilhold her. Det rike fugle- og viltlivet i nåtid gir også indikasjon på at dette har vært en egnet biotop for jeger-/fangstfolk. På skråningen sør for Søndre Østensjø har man også et godt utsiktspunkt og over vannet og evt. vandring av hjortedyr over innfallsosen til vannet. Plassen kan være et godt sted for evt. en fangstboplass.

Det finnes to løsfunn fra denne perioden ved Østensjø og et par til fra høydene østenfor:

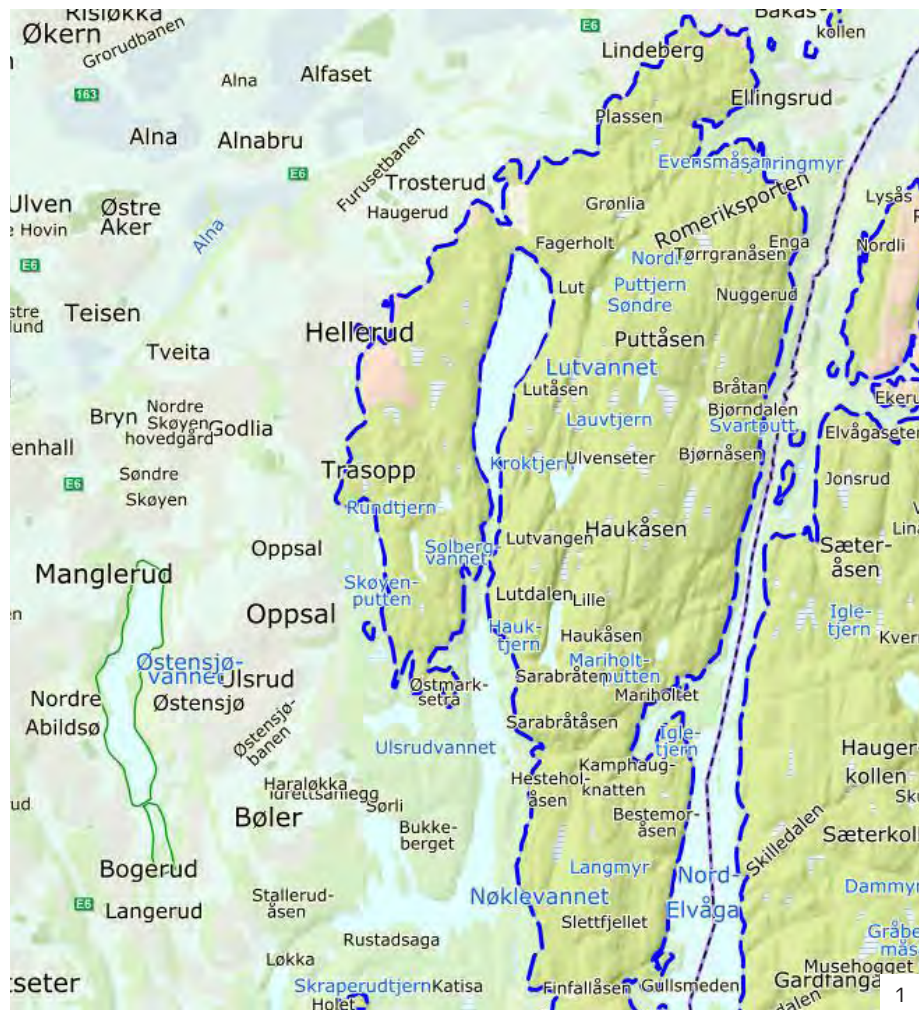
- En buttnakket øks som er datert til eldre steinalder ble funnet «nede ved vannet» ved Østensjø i 1860 (Kulturminne 140238-1 - C23022).
- «En Stenøxe.... af Graasten uden Skaftul» (Kulturminne 140241-1 - C1529) er de eneste spor vi kan relatere til perioden.

Søker vi etter funn som kan stedfestes nøyaktig og som viser at folk har hatt boplass på stedet, må vi vandre vestover på halvøya fra vår fjordarm, ut mot nåværende Oslofjord. I forbindelse med etableringen av skulpturparken på Ekeberg ble det av Kulturetaten i Oslo foretatt arkeologiske

registreringer i området. Totalt ble det registrert 17 lokaliteter i området Ekeberg samt 8 lokaliteter i området Ekeberg-Karlsborg fra eldre steinalder.

Den høyest liggende lokalitet (lokalitet 5) ligger på 130 moh. og blir strandlinjedatert til 8400 f. Kr. Den lavest liggende Ekeberg-Karlsborg 2 ligger på 51-68 moh. og dateres til 5200-6000 f. Kr. Av særlig interesse i vår søken er lokalitetene 4 og 9 som begge ligger på 105 moh. De ligger på eksakt samme høyde som nåværende Østensjøvannet. Disse er datert til 7900 år f. Kr.

Det gir oss det tidsperspektivet at fra ca. 8400 f. Kr. til 7900 f. Kr. sank vannlinjen fra

Østensjø gårdene og ned til Østensjøvannet og blottla det landskapet vi vandrer rundt i dag. Hvis du kan se for deg de oransje, gule, grønne og lyseblå områdene i Illustrasjon 2 som vann, får du et visst inntrykk av hvordan landskapet og havet var i denne perioden.

Et mellomspill

Flere arkeologer har vært innom Østensjø-området for ulike befaringer uten at det er gjort funn av boplasser fra den eldste tid. Det man i særlig grad har sett etter er spor av foretrukne steinarter og da særlig flint. Allerede på slutten av 1980-tallet fant jeg selv to-tre flintstykker 10 meter inn for Oldtidsveien i skråningen sørvest for Søndre Østensjø. Funnene ble innlevert Oldsaksamlingen for registrering. Langt senere ble jeg klar over at funnene ikke var registrert som oldtidsfunn.

I stedet for å undersøke grunnen til den manglende registreringen, ga jeg meg i kast med å undersøke lokaliteten på ny. Jeg sørget for å innhente lov av grunneier, i respekt for

matfatet og eiendomsretten, og vandret ut i åkeren. Etter en times undersøkelse besto funnene av 7 flintknoller og noe som kan være skjørbrent stein. – *Skjørbrent stein ble benyttet i kokegrop. Hovedpoenget med å legge stein i et bål i ei grop, er å magasinere varme. Når steinene er gjennomvarme, kan man legge på mat innpakket i blader, og lukke gropa med torv. Kokegropen kjennetegnes normalt av tydelige lag med kull samt mengder med skjørbrente stein, kokstein.*

Under registrering i 2003 ble det gjort funn av en mulig kokegrop på Langerud, datert til førromersk jernalder (0-200 e.kr.).

Funnene av flint ble oversendt professor emeritus Egil Mikkelsen, tidligere bosted Godlia, som karakteriserte funnet som balastflint og ikke flint bearbeidet av mennesker. – *Balastflint er stein som ble benyttet som balast for å stabilisere skip som gikk uten last. For skipene tok om bord ny last, kvittet de seg med flinten i strandkanten. Flint som balaststein finnes i rikelig monn i langs strendene i Danmark og England som Norge har hatt en vesentlig handel med gjennom historien.*

1. Illustrasjon 1: Den marine grense for Oslo (ngu.no)
2. Buttnakket øks som er datert til eldre steinalder ble funnet «nede ved vannet» ved Østensjø i 1860 (Kulturminne 141238-1-C23022). Foto: Holst, Ove KHM. [Bokstaven C betyr at gjenstanden er registrert ved Oldsaksamlingen Christiania.]
3. «Skaftulløks av lys grå bergart». Funnet ved Skadsdammen, Østensjøvannet, like ved en kolle som er planert med bulldoser. (Kulturminne 140241-8 – C32848). Foto: KHM.
4. «En Meisel eller Øxe av Flint...slepen og arbeidet, funden i Jorden paa Gaarden Søndre Østensjø» - (Kulturminne 140241-2 – C1552). Foto: KHM.
5. Flintstein (ballastflint). Foto: Frode Ciljan Jakobsen.
6. Skjørbrent stein – rødflammet og ofte porøs. Foto: Frode Ciljan Jakobsen.
7. «Eggfragment av en mindre smal skaftulløks av stein» Funnet 1878 ved graving av en grøft på Østensjø. (Kulturminne 140241-5 – C23023). Foto: KHM.

Fra å være et steinalderfunn ble dette et funn fra «nyere tid». Fra en tid med jakt og fangst landet jeg i stedet på opplysningstida fra midten av 1700 tallet og framover, da prester og andre lærde hadde forbedring av jordbruket og hagedyrking på agendaen. Sannsynligvis var det ikke flinten som bonden spredde på åkeren, men skjellsand og den kalken den inneholder. Kalken øker opptaket av næringsstoffer i jorden og ble benyttet som jordforbedringsmiddel. Funnstedet ligger ved Oldtidsveien hvor det var en betydelig transport av tømmer fra Enebakk til utskipping i Oslo. Den opplyste gårdbrukeren på Østensjø benyttet seg av at tømmersledene manglet last på veien hjem og fikk bestilt lass med skjellsand iblandet balastflint, som han spredte ut i skråningen ned mot vannet.

Yngre steinalder – jordbruk

I middelalderen ble forsøkningen omkring Østensjøvannet kalt Oslohverfi, «Oslo-grenda». Grenda var ansett å ha gode jordbruksforhold og navnene på gårdene

har former som antyder høy alder og ansees ryddet før vikingetid (ca. 780 e. Kr.). Skøyen (Skodin - ?eng), Abildsø (Apaldisheimer - epletre heim) og Ryen (Rygin - rugeng) er eksempler (O. Rygh, 1898). At Østensjø har hatt aktivitet i denne tid er høyst sannsynlig. 3 «økser» stedfestet Østensjø og et bryne fra Fugleliveien er tidfestet til denne perioden som løsfunn:

- «En Meisel eller Øxe af Flint... sleben og arbeidet, funden i Jorden paa Gaarden Søndre Østensjø» – (Kulturminne 140241-2 - C1552).
- «Eggfragment av en mindre smal skafthulløks av stein» Funnet 1878 ved graving av en grøft på Østensjø. (Kulturminne 140241-5 - C23023)
- «Skaftthulløks av lys grå bergart». Funnet ved Skadsdammen, Østensjøvannet, like ved en kolle som er planert med bulldoser. (Kulturminne 140241-8 – C32848)
- Fugleliveien 23 - Hengebryne av grå skifer – Steinialder (Kulturminne 129147-1 – C35063.)

I tillegg må en regne med at Oldtidsveien som vi i dag har spor fra gjennom området, har sine røtter fra denne tidlige bofaste periode. Klassisk for slike veier er at den følger naturlige åser og terreng mellom gårdene og er kranset av gravhauger fra førkristen tid (før år 1000 e. Kr.).

Det er ikke funnet spor etter noen av gårdene ved Østensjø fra denne tid. Den intensive dyrkingen i de mange tusen årene etter at folk ble bofaste, samt at sannsynligheten for at de har ligget i nærheten av der de ligger i dag, er noe av grunnen til dette. Det er ikke gjort funn fra steinalder på noen andre gårder i Østensjøforsenkingen enn på Østensjø. Funn og registrerte fortidsminner fra gårdene Abildsø, Rustad, Langerud og Bogerud dukker først opp i jernalder (fra år 0) og fremover. Noen få løsfunn finnes på høydedraget ovenfor, fra Skøyen og Hellerud hhv. skafthulløks (C26165) og dolk (C21149).

Potensialet til å finne flere spor ved Østensjøvannet er stort. Denne artikkelen er ment å skulle gi et kort innblikk i hva som finnes, hvor man kan finne informasjon og hvor man kan forvente å finne mere. Den

totale mangelen på spor fra Abildsø, Rognerud og Manglerud er påfallende.

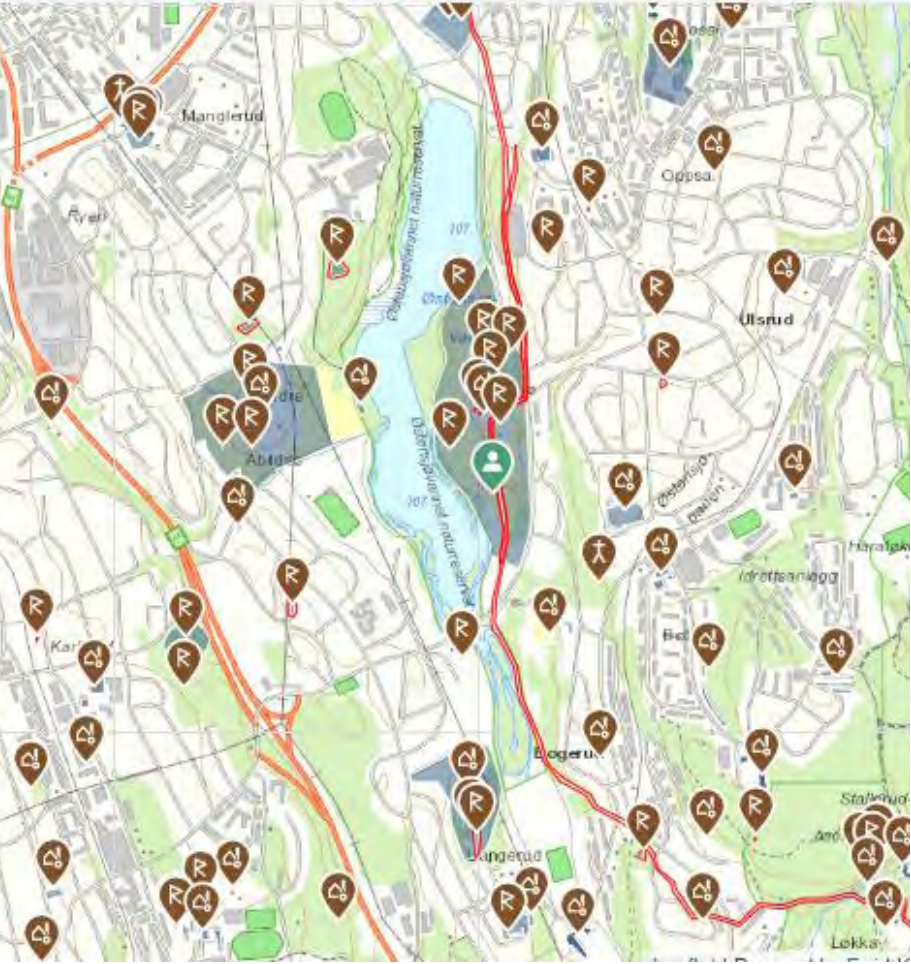
Hvis du skulle ønske å benytte litt av fritiden din til å lete etter spor fra fortida, må du ta hensyn. Spør alltid grunneier om lov til å vandre rundt hvis det er på privat grunn. Hvis du finner noe, bør du dokumentere det du finner på stedet. Ikke ta ting med hjem. Send dokumentasjonen til noen som kan bekrefte det du har funnet. Du kan gjerne poste ting på Facebook på sidene til Østensjø Historielag eller Østensjøvannets Venner. Dette gjelder også om du allerede har en gjenstand du har funnet. Hvis ikke vi kan fastslå hva et funn kan være, vil vi finne personer som kan.

Litteratur/oppslag:

O. Rygh, Norske gaardsnavn, Akershus; Christiania 1898
Nils Petter Thuesen, Oslo før Oslo; Oslo 1995 Stor Norske Leksikon på nett, www.snl.no, Emne; jordforbedring, kalking Wikipedia, no.wikipedia.org, Emne: Steinialderen i Norge, Istid, Marin grense, kokegrop

Nettsteder:

Ekebergparken - ekebergpaken.com, Kartverket - kartverket.no, Norges Geologiske Undersøkelse - ngu.no, Universitetsmuseenes Samlingsportaler - unimus.no, Kulturminnesøk - kulturminnesok.no, Det norske akademis ordbok - naob.no

Registreringer av funn og «faste fortidsminner» merket med «R» innen Østensjøområdet, fra før reformasjonen (1537). Rød strek – Oldtidsveien – Foto: utklipp av kulturminnesok.no.

Flaggermusnatt

Tekst og Foto: Leif-Dan Birkemoe

Det lyttes her til nordflaggermusens signaler via Kjell Isaksens detektor.

Kari Rigstad fra Flaggermusgruppa i Norsk zoologisk forening holdt et engasjerende utendørs foredrag om flaggermus for 35-40 fremmøtte om kvelden fredag 17. august. Det viste seg at natten var som skapt for flaggermus. Regnet tidligere på dagen førte til at mange insekter var i luften. Det tiltrakk seg flere arter flaggermus. Nordflaggermus, dvergflaggermus og til sist vannflaggermus ble observert. Til glede for de fremmøtte. Stor takk til flaggermusgruppa fra Østensjøvannets Venner!

Kari fra Flaggermusgruppa beretter her om arten nordflaggermus.

Nytt gatelys

Langs Østensjøveien ble det tidlig i august skiftet til gatelysarmaturer med LED-belysning. Det gir nok mindre strølys mot Østensjøvannet. Virkningen synes mer konsentrert om veibanen og fortauene enn det gamle og gule lyset fra natriumdamp-lampene. Langs turveien er det også skiftet til LED. Utskiftning av armaturer utføres over hele byen slik at dette ikke er gjort av hensyn til verneområdene.

Lyset virker mer direkte på veibanen og ikke ut i naturreservatet. Foto: Leif-Dan Birkemoe 17.08.2018.

Vepsen og vi

Det er vepseår. Katten har funnet en dam av kjølig skygge under plommetreet. Der ligger den og peser med åpen munn – du kunne tatt den for død, hadde det ikke vært for de sporadiske rykningene i halen.

Morten Falck - morfalc@online.no

Det er vepsen som er kommet. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 02.09.2013.

– Det er snart ikke mer saft igjen, sier husets frue, og setter seg under den store svarthyll-busken, nede ved bringebærene. Men plutselig farer hun opp igjen, skriker og hylr, vifter omkring seg i lufta. Så er vi i gang igjen. Det er vepsen som er kommet.

Vepseår

Det var for så vidt ventet. I ukevis hadde tabloidene skrevet om at i år er det vepseår. Forsommeren hadde lagt alt til rette. De bare glemte å fortelle det til vepsene. Så da

det ble juli og regnet kom, gikk det hardt ut over de stakkars, små dyrene. Giftbrodd beskytter dårlig mot regn og uvær, og svært kortvarig hvis den er alene. Når de er mange, derimot, utgjør de en alvorlig trussel, som beskytter vår stripe uvenn.

50 000 egg

Skjønt å snakke om veps i entall blir feil. Omtrent som å diskutere hvert enkelt korn under slåttonna. I en god sesong kan en hunnveps legge 50 000 egg. Men de hører

nødvendigvis til samme art. Så hvor mange arter av veps bor det her, i Norge? Vi deler det steinete landet vårt med mellom 10 og 20 arter bare av de gul- og svartstripete vepsene – og da teller vi med den nyinnvandrete klimaflyktningen geithams. Om antallet vepsearter er ekspertene ikke enige.

Det er de derimot når det gjelder veps generelt. I årevis har vepsesystematikken vært en nøtt. Men nå er det enighet om å gruppere maur, bier og stikkveps sammen. Selv om de er aldri så ulike. Du kan jo se etter selv, det er vanlige dyr. Men ikke ta på insekter hvis du ikke er sikker på at de er døde. Plutselig kan de vise seg å være smertelig levende.

Mangfoldig

Veps er en mangfoldig affære. Vi har halmveps og jordveps, graveveps og veiveps, treveps og bladveps, planteveps og snylteveps og gullveps. Og enda noen til, som Thorbjørn Egner ville ha sagt. Det er norsk veps og tyskveps, treveps og trevepssnylteveps, gjøkveps og rosettveps og ... Men la oss ikke fortape oss i mer eller mindre underlige navn. Hvorfor er det så mange typer veps?

Det er en gammel myte at det er biller det er flest av. Siden Charles Darwin var en ung døgenikt som lot pensum være pensum hvis det var spennende biller på universitetsområdet, har denne «sannheten» møtt enhver biologistudent, som et aksiom: Det er flest biller.

Billene

Men den som ikke undersøker, prater oftest tull. Nå har det vist seg at billene er i mindre-

tall – skjønt det er svært mange av dem. Hvordan har det vist seg? Det har vist seg ved et kjempearbeid, nemlig ved ordinær telling. Forskere fra mange land har gjennom mange år vært opptatt med å finne svar på det vanskelige og tidkrevende spørsmålet om hvor mange insekter som finnes. Og hvor de finnes. Og hvem de er. Vi vet svært mye mer om dette nå enn da jeg var ung, for 50 år siden. Store vepseslekter er blitt gjennomgått, veps for veps. Kunnskap er blitt stablet på kunnskap. Men betyr det at vi er i ferd med å «tette hullene» i den store veven av viten som vi omgir oss med?

Er vi kommet lenger enn den berømte russiske biologen Theodosius Dobzhansky, som på en stor konferanse i England fikk spørsmålet om hva vitenskapens framgangener kunne fortelle om Guds eksistens. Hvis Gud eksisterer, må han være usedvanlig begeistret for biller, svarte Dobzhansky.

Brodersaksa

Er vi kommet så langt at vi kan si noe om Guds begeistring for veps? Nei det er ingen grunn til å tro det. Hvis Gud finnes, er han neppe mer begeistret for veps enn vanlige folk. Oldemor satt klar med brodersaksa, og «snipp», så var vepsen delt i to. Men jeg vil ikke tilrå en sånn kritikklos utryddelse. Jeg er ikke spesielt redd for veps, men om du er det: tenk deg om. Lillesøster fikk en veps inn av soveromsvinduet, og den lot seg ikke skremme ut igjen. Siden Lillesøster ikke vil at uskyldige dyr skal lide, hentet hun en skål med sukkervann til den stakkars vepsen, og sov på sofaen den natta. Jeg er ganske sikker på at du greier å finne en annen metode uten saks og sukkervann – bare prøv!

Engler i snøen

En silkemjuk dyne,
drivende hvit
De kalde vinder har båret den hit
Ny-spunnet nå i år,
dekker vannet
fra Abildsø- til Østensjø gård

Til glede for de som løper på ski
De som elsker terrenget de farer forbi
Et vinterteppet demper pulsen
i hjerter som slår
for Østensjø - bydelen vår

Ser du solas refleks
i snøen på Østensjøvannet
Kan du ane den varme
din gråbleke panne
der du sitter og mater
dine fjærkledde venner
med smuler av brød?
Da lider du ingen nød

Jeg er snart gammel,
men kjenner et glimt av den søte kløen
Skal jeg våge å lage en engel i snøen?
Ligge på rygg og se opp i det blå
Hvordan vil det føles
Hvor vil tankene gå?

Til akende barn i Sindrebakken
De hoier og ler og kaster på nakken
Til de gamle slitere
som i arbeid og bønn
hadde håp og tro
om en himmelsk lønn?

Jeg vil være en engel i snøen
en kort, stakket stund
Og tenker - Jeg hviler min kropp
på historisk grunn

HP

Takrør

– mer enn til taktekking

Ved Østensjøvannet er takrør en av karakterplantene der de står og svaier i vinden, enten det er sommer eller vinter. Kanskje mest markant om vinteren med den svartfiolette toppen med lange sølvblanke hår. Blomstringen skjer på ettersommeren. Høy er den også, faktisk Norges største gress. Det kan bli opp til 4 meter høyt, men vanligvis ca. 2 meter og vokser i tette bestander slik vi ser det spesielt rundt Vadedammen, men også langs turveien på østsiden av vannet.

Tekst og Foto: Leif-Dan Birkemoe

Takrørbelte nord i Østensjøvannet. Foto 27.01.2018.

Eksotisk preg

Takrør hører til samme plantefamilie som bambus og spanskrør og størrelsen gjør at takrør har et litt eksotisk preg. Når dugnads-gjengen til Østensjøvannets Venner har kuttet ned og samlet takrør til forsterkning av øyene i Østensjøvannet, kan vi lett få assosiasjoner til en bambusjungel under fjerne himmelstrøk.

Som navnet sier blir takrør benyttet til tekking av tak. Særlig i Danmark, Tyskland og Storbritannia, men også i andre land i Nord-Europa høstes det årlig takrør til taktekking. Taktekkere med sine redskaper er en spesialisert yrkesgruppe med tradisjoner langt tilbake.

I Norge er takrør lite utnyttet, men eiere av eldre hus langs Østensjøveien kan fortelle at de har funnet takrør blant materialene, trolig som isolering eller «armering». I tillegg er takrør lyddempende og miljø-vennlig.

I en beskrivelse fra Haakon Tveter på Østensjø gård gis det oversikt over hvilke planter han tilførte ved Østensjøvannet, men takrør er ikke nevnt. Takrør må derfor ha kommet inn på annen måte.

Høyden på strå

Det er gjort noen forsøk på å måle høyden på stråene ved Østensjøvannet. Et takrørstrå i nordenden av vannet, som så spesielt langt ut, ble 27. januar 2018 målt til ca. 3,25 meter. Tidligere er det målt lengder på ca. 2,35 meter (14.09.2017) ved Vadeammen og ca. 2,60 meter (15.09.2017) inntil turveien ved Østensjøvannet i nord.

Bronsealderhus med stråtak

I en artikkel cand. real. i botanikk, Sverre Bakkevig, skrev i bladet *frå haug ok heiðni*, tidsskrift for Rogaland arkeologiske forening, nr. 2 1997, utgitt av Arkeologisk museum, Universitetet i Stavanger, ble takrørets kvaliteter som byggemateriale studert og beskrevet da det i 1995 ble reist et bronsealderhus på Landa, Fortidslandsbyen på Forsand, i Forsand kommune i Rogaland. Man vet med sikkerhet at det originale huset sto på Forsandmoen ca. 1000 f.Kr., men taket var neppe av takrør. Den erfaring man

fikk med takrør som taktekking, og det som generelt ble undersøkt den gang, gir flere interessante opplysninger om takrør fra en botanisk og historisk synsvinkel som vi i det etterfølgende skal trekke frem. Ved et besøk på Forsandmoen i 2000 fem år etter at taket ble lagt, var taket grålig og ikke lys gul slik fargen er på friske takrørplanter. Fargen kunne minne om Fugleskjulet på vestsiden av Østensjøvannet.

I bladet Sopp og Nyttevekster nr. 2 2009: *Takrør - vannplanten som gir vanntette tak*, utdyper forfatteren Sverre Bakkevig takrørets kvaliteter som byggemateriale.

Økt næringstilstand

Trolig har halm fra egen korndyrking vært den viktigste ressursen til forhistorisk taktekking. Mye tyder på at de rike forekomstene av takrør i dag er et nyere fenomen som har sammenheng med økt nærings-tilstand. Vi må derfor anta at forhistoriske hus ved Østensjøvannet heller ikke hadde tilgang på takrør. Derimot har rike fugle-biotoper økt tilsiget av næring slik at veksten av takrør kan skyte slik fart at det kan føre til gjengroing. Den raske utbredelsen av takrør rundt Vadedammen er et godt eksempel på at gjengroing er en trussel for den grunne dammen.

I Rogaland er takrør vanligst på Jæren, dels fordi mange av vannene er grunne, men også fordi mange vann der er næringsrike. Forurensing og tilførsel av fosfater og andre næringsemner fra bekker og elver har gjort at takrør trives særlig godt. Ved at takrør bruker mye næring bidrar det til å rense vannet for overskudd av næringsemner. Denne rensende effekt må vi anta også gjelder for Østensjøvannet.

Bedre kvalitet

Dugnadsgjengen i Østensjøvannets Venner har, for å begrense bestanden av takrør, kuttet ned takrør på vinterstid. Stråene ble benyttet som byggemateriale til øyene. Dersom man skal høste takrør til taktekking er erfaringene fra Jæren at det er viktig enten å svi av alt siv eller slå det ned for deretter å fjerne sivet vinteren før det skal høstes siv til taktekking. Slik sett gjorde dugnadsgjengen

rett ved å fjerne gammelt siv, men vår skjøtsel hadde ikke målsetting om materialer til taktekking. Gamle strå kan gjerne brukes, men hovedmaterialet for taktekking må ha strå med bedre kvalitet.

Det de fant ut på Jæren var at dersom man har et villnis av gamle strå er de gjerne litt krokete, lite koniske og de hadde stor diameter med tynn vegg. Derfor ble takrør av god byggekvalitet importert fra Danmark der de også har spesialister på legging av tak med takrør. Helt rette strå, tydelig koniske, tynne, men likevel sterke og gjerne bare 1,4 m lange, er en forutsetning for et godt tak. Stor stråtetthet er en forutsetning. For øvrig er det nødvendig med flere forskjellige lengder til de ulike deler av taket.

Strå rette som lys

Et annet fenomen vi ble kjent med på dugnadene var at det går mye takrør til en forholdsvis liten øy-konstruksjon. Nek vi lett kunne bære og ikke minst frakte i båt, ble litt tilfeldig samlet sammen. Avhengig av tetthet i bestanden, skrives det i artikkelen fra Universitetet i Stavanger, trengtes det 3-4 m² for å få et standard nek på 24 tommer (63,5 cm) i omkrets. En godt skjøttet bestand av takrør gir strå rette som lys, de har en sterk og tykk vegg, de fleste på 1,4 m. På 1m² var det på Jæren 64 strå. Erfaringen stemmer godt overens med dansk erfaring som viser at en bør høste et område 2-3 år for stråene får topp kvalitet. Når en i fortiden skulle tekke et stort tak må en forvente at det ble planlagt slik at en over flere år høstet takrør eller kornhalm og samlet opp et lager til senere bruk.

Kraftig rotsystem

Takrør kommer sent i gang med veksten om våren. Skuddene spirer fra et kraftig rotsystem med grove jordstengler som er vevd sammen til en fast matte. De stive stråene blir stående hele vinteren, men etter hvert faller bladene og toppen av. I takrør-skogen er det et rikt plante- og dyreliv, både over og under vannskorpen. Mange forskjellige arter av både insekter, fugler og dyr finner næring, skjul og hekkeplasser mellom stråene.

Takrør kuttes med ryddesag under en av dugnadene til Østensjøvannets Venner. Foto: 28.01.2013.

I Fugleliveien har Randi Devik et gardinbrett på ca. 5 meter og en bredde på ca. 30 cm over stuevindueene. Brettet er dekket av takrørstrå fra Østensjøvannet som i 1960 ble kuttet opp og vevd sammen med tynn lintråd i innslag og renning. Meget dekorativt. Foto: 23.03.2018.

Bronsealderhuset i Landa, Fortidslandsbyen på Forsand, i Forsand kommune, Rogaland ble bygget i 1995. Det ga ny kunnskap om takrør da taket ble tekket med takrør, både fra Jæren og Danmark. Bildet er tatt under et besøk 5. juli 2000. Den lyse gule fargen er bleknet og har med tiden få en grålig farge i likhet med Fugleskjulet på vestsiden av Østensjøvannet.

Stråene ble buntet i nek og fraktet først med bil deretter i båt til oppbygging av en øy for hekkende hettemåker. Foto: 23.03.2014.

Grunne vann gror igjen

Takrør bidrar til at grunne vann gror igjen og blir til fast mark. Vannet mellom stråene blir stadig grunnere og etter hvert kan andre planter finne fotfeste. Torvmose vokser fram mellom stråene, og i mosen spirer større planter. De første buskene som våger seg ut i en tørrlagt takrørskog er gjerne pors og or. En typisk takrørskog er småvokst og glissen i to områder. Ytterst ute, der vannet er for dypt til at takrør trives og innerst mot land der det er for tørt. Ikke helt ukjent slik vi ser det ved Vadedammen.

Tidligere tider

Vi har lite kjennskap til hvordan takrør har blitt utnyttet av menneskene i tidligere tider. Bevaringsforholdene gjør det vanskelig å finne sikre bevis på stråtak i forhistorisk tid. En av de eldste forskrifter om taktekkning med strå og siv stammer fra London og ble laget etter bybrannen i 1212. Her heter det at den som vil bygge skal vise aktsomhet for seg og sitt gods og ikke tekke tak med takrør eller siv inne i byen. I Roskilde i Danmark nevnes «tækkemænd», første gang i skriftlige kilder i 1351.

Fra nyere tid har vi visse spor etter en tradisjon med å bruke strå til taktekkning i Rogaland. Ellers i Norge er det få tradisjoner på bruk av takrør til taktekkning, men fra Hvaler finnes det gamle beskrivelser av

uthus som hadde «rørtak». Til slottet i Oslo er det brukt takrør fra Hvaler, opplyser professor Ove Arbo Høeg i boka Planter og tradisjon.

En av fordelene med takrør er at taket blir svært lett, derfor kan takkonstruksjonen bygges av mye spinklere materialer enn om en for eksempel skal bruke torv på taket.

Redskaper

Tak av takrør er også mer holdbare enn en skulle tro. I Danmark regnet en tidligere med at et godt lagt tak kunne stå i 40-50 år. Hvis en så tok det ned, fjernet råtne deler og snudde innsiden ut, kunne det ligge i 30 år til. Strå til taktekkning ble fortrinnsvis høstet om vinteren, etter at mesteparten av bladene var falt av. For å fjerne bladrester ble stråene kjemmet med en slags kam, laget av grove spikere. Stråene ble ofte høstet fra båt eller en flatbunnet pram, men det var lettere å høste etter at isen hadde lagt seg. På isen ble det brukt en skyffel som ble skjøvet over isen. Fra båt ble stråene høstet med en kraftig lå og buntet sammen i band eller nek, omtrent som kornnek. Nekene ble solgt i bunter på 20 og skaffet grunneierne en inntekt som kunne være like stor eller større enn fra et tilsvarende areal med korn. En god takrørskog kunne gi over hundre nek pr. mål.

Ved Østensjøvannet blir det brukt motor-drevne ryddesager som gjør det forholdsviss enkelt å kappe stråene. Fra en befaring med Oslo kommune til Skåne i Sverige og Utterslev Mose ved København i 2005 i forbindelse med forarbeidet til forvaltningsplanen i Miljøparken, ble det også vist hvordan man benyttet ryddesager i takrørskogen.

Statussymbol

Stråtak ser ut til å få en renessanse til fritidshus og museumsbygg i Nord-Europa. Taktekkere som arbeider med stråtak er etterspurte spesialister. Arbeidet er tungt og krevende, men materialet gratis så lenge man ser bort fra skjøtsel og innhøsting. - Vær forberedt på at stråtaket blir flere ganger dyrere enn et vanlig tak, advares det om fra de som har forsøkt seg på bygg av denne type. Nye hus blir statussymbol.

Noe av det vi må kutte av takrør som del av skjøtsel ved Østensjøvannet og Vadedammen har til nå blitt tilført øyene som underlag slik at fuglene kan få bedre hekkemuligheter, alt etter oppdrag fra Fylkesmannen. Det vil vi holde fram med som Østensjøvannets statussymbol. Samtidig får vi glede oss over de vakre stråene langs vannets bredder. Husk også at det ikke er fritt frem i takrørskogen som omfattes av forskriftene for naturreservatet og miljøparken.

Takrør – nyttig til mer enn bare tak

- I gartnerier brukte en før lange matter av takrør for å skjerme plantene mot sollys og vind.
- Stråene er blitt brukt på yttervegger som vern mot regn og utenpå murvegger som vern mot frost.
- Av stråene kan det flettes matter og stolseter.
- Stråene kan brukes som brensel.
- Stråene kan brukes som «armering» i gipstak og murpuss. Til slottet i Oslo er det brukt takrør fra Hvaler.
- Stykker av stengelen er blitt brukt som spoler til garn.
- Toppen av takrør kan brukes til plantefarging. Avhengig av fremgangsmåten kan en få farger fra grått til blått og svart, eller gult og grønt.
- Grønne strå av takrør har vært viktig for til husdyr, særlig til hester.
- Røttene er næringsrike og inneholder bl.a. sukker. De er spiselige og har vært tørket og malt til mjøl som ble brukt i brødbaking.
- Margen i de unge skudd har en søt, bananlignende smak og kan spises.
- Røttene har blitt brukt til korgfletting.
- Røttene har også blitt brukt som medisin, blant annet mot hudsykdommer og leddsykdommer.
- Grønne blad har blitt flettet til bånd, hatter og lignende.
- Barn har brukt alle deler av takrør til lek: toppen til «fjærpryd» i luen og stengelen til bue eller blåserør. Blad ble til seilbåter ved at spissen ble tredd ned i et hull i den bredeste delen av bladet. Jordstengelen har blitt renset og brukt som perlebånd, og fra både stengel og blad kan det lages fløyter og blåseinstrumenter.
- Når friske strå av takrør tørkes holder de godt på fargen og de er derfor mye brukt til pynt.
- I reklame og utstillinger brukes ofte takrør som dekorasjon.
- Toppen er blitt brukt til putefyll.
- Det særpregete utseende gjør takrør til et mye brukt motiv for fotografer og kunstnere, til dels brukes også stråene i selve kunstverket. Strå vevet som gardinbrett er et eksempel.

Kilder: Se kildeliste.

Kilder:

- Sverre Bakkevig, cand. real. i botanikk: Takrør og taktekkning - i tidsskriftet for Rogaland arkeologiske forening, frå haug ok heiðni, nr. 2 1997, utgitt av Arkeologisk museum, Universitetet i Stavanger.
- Sopp og Nyttevekster nr. 2 2009: Takrør– vannplanten som gir vanntette tak av cand. real. i botanikk Sverre Bakkevig.
- Ove Arbo Høeg: Planter og tradisjon. Floraen i levende tale og tradisjon i Norge 1925-1973. Universitetsforlaget 1976. side 482-483.
- Samtale med Randi Devik i Fugleliveien i mars 2018.
- Besøk på Landa, Fortidslandsbyen på Forsand, Forsandmoen i Forsand kommune, Rogaland 5. juli 2000.
- Rapport fra studietur til Utterslev Mose i København kommune og Krankesjön med Skrylleområdet i Lund kommune i Skåne, Arrangør Oslo kommune, Friluftsetaten 19.-21.10. 2005.
- Sothøna nr. 31, april 2006: Utterslev Mose - et eksempel til etterfølgelse? Leif-Dan Birkemoe. Side 4.
- Sothøna nr. 41, juni 2011: Slått av takrør – underlag for hekkende fugl, Leif-Dan Birkemoe, side 16.
- Sothøna nr. 45, juni 2013: Skjøtsel til nytte og glede, Finn Arnt Gulbrandsen, side 19

Abildsø kunstgressbane

I løpet av høsten er kunstgressbanen på Abildsø ferdig rehabilitert. Tross nærheten til Østensjøvannet har man nå valgt å innføre gummigranulat som innfyllingsmateriale.

Amund Kveim

Kommunen fortsetter utbygging og rehabilitering av idrettsanlegg i stor takt, noe vi også merker ved Østensjøvannet, der Abildsø kunstgressbane var moden for rehabilitering. Den opprinnelige kunstgressbanen hadde sand som innfyllingsmateriale, men man mener at dette ikke gir optimale spilleforhold. I følge kommunen finnes det fortsatt ingen tilfredsstillende alternativer til gummigranulat. Disse inneholder som kjent en lang rekke miljøskadelige stoffer som havner i naturen. Dette er derfor svært beklagelig.

Flere tiltak

For å redusere spredning i naturen er det derfor gjort flere tiltak. «Asfalten rundt banen legges med fall inn mot kunstgresset slik at granulat renner tilbake ved store nedbørsmengder. En ringmur eller «skvalpekant» etableres rundt banen for å hindre at granulat forsvinner. Et ca. 10 meter bredt snødeponiareal etableres langs langsiden som vender vekk fra Østensjøvannet. Dette vil ha fast dekke. Ut- og innganger (sluser) utstyres med rister og skobørster for rengjøring. Det skal ikke være åpne avløpssluk i nærheten av banene. Disse erstattes med tette lokk slik at granulat ikke forsvinner ned i avløpssystemet. Det skal gis bedre og mer informasjon til brukere. Vinterdriften vil ikke bli utført med snøfreser og all snø skal lagres på snødeponiområdet. Dette området dimensjoneres ekstra stort slik at snø i vintre som 2017/18 også vil få plass». Det gjengår å se om dette vil fungere.

Anlegget er utstyrt med undervarme slik at banen kan benyttes hele året. Det er også satt opp nytt lysanlegg, noe mange naboer finner svært sjenerende.

Vi gratulerer Abildsø Idrettslag med nytt anlegg, selv om vi ut fra et rent miljøperspektiv gjerne skulle vært det foruten.

Mengder med gummigranulat, tilkjørt i store sekker, har vært spredd ut over kunstgress banen. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 8.10.2018.

Oslo - Europas miljøhovedstad 2019

Oslo vil kommende år være Europas miljøhovedstad. Det er EU-kommisjonen som deler ut denne prisen, og vi kan forvente at dette feires med en lang rekke arrangementer i byen vår i løpet av året.

Amund Kveim

Både i søknaden og i juryens vurderinger fremheves Oslos satsning på klimatiltak og miljøtilpasset transport, men også satsingen på å bevare natur og biologisk mangfold. Oslo fikk faktisk høyeste score blant søkerbyene på disse områdene. Dette skyldes de mange tiltak som er iverksatt, men først og fremst at man har ambisjoner og forplikter seg til å forbedre seg ytterligere. Dette er godt nytt for alle oss som ønsker at kommunen skal ha en tydeligere miljøprofil, ikke minst lokalt ved Østensjøvannet.

Den grønne omstillingen

Selv beskriver kommunen sitt engasjement på følgende måte: «Sammen skal vi redusere overforbruket av ressurser, hindre plast fra å havne i fjorden, bevare grønne friområder og det biologiske mangfoldet i byen vår, og legge til rette for en sunn livsstil i en sunn by. Miljøhovedstadsåret skal mobilisere, inspirere og spre kunnskap for å øke takten i den grønne omstillingen i Oslo – med blant annet et bredt spekter av arrangementer som verktøy.»

Partner

Østensjøvannets Venner var en av mange bidragsyttere til kommunens søknad, og vi er sammen med Besøkssenter våtmark Oslo partner i miljøhovedstadprosjektet. Oslo Elveforum, paraplyorganisasjonen for vassdragene i Oslo er også partner. På programmet står en rekke konferanser og ikke minst arrangementer for publikum. Selv tar vi sikte på et høyere aktivitetsnivå der vi får vist frem hvilke kvaliteter vi har i nærområdet, hvordan disse best kan sikres og brukes på en bærekraftig måte, samt utvide vårt tilbud om aktiviteter til alle aldersgrupper.

Vi gratulerer Oslo og oss alle med prisen. Det å være en rollemodell for Europas byer på miljøfeltet er imidlertid både ambisiøst og krevende. Vi håper dette også virker forpliktende når kommunen i tiden fremover skal ta standpunkt til de mange sakene som er under oppseiling og berører Østensjøvannet.

Alna i fakkellys

Østensjøvannet drenerer til Alnavassdraget. Derfor var Østensjøvannets Venner til stede med stand da det årlige arrangementet «Alna i fakkellys» ble gjennomført torsdag 11. oktober. Det var en lang strøm av vandrere langs elven. Neppe alle gikk hele elvestrekket, men forbi ØVVs stand som var ved Østensjøbekkens utløp i Alna var det en jevn strøm. Over 2 000 vandrere ble talt nederst i Svartdalen. Mange fikk foreningens velkomstbrosjyre med oppfordring til å melde seg inn. Det var Lise Johansen og Sigrun Antonsen som betjente standen som mente at årets arrangement var mye bedre besøkt enn i fjor.

Lise berettet om Østensjøvannets Venner for mange forbipasserende. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 11.10.2018.

Mitt Østensjøvann

– To generasjoner ornitologer ved Østensjøvannet

Nils Gullestad og Bjørn Jacobsen.

Begge er glødende opptatt av fugle- og dyrelivet. Nils kom som voksen til Østensjøvannet i 1964 og i 1968 ville tilfældighetene at han flyttet til Østensjø gård. Bjørn var da ti år. Ornitologien har gledet dem begge. Nils gjennomførte flere tellinger av hekkende fugl ved Østensjøvannet. Disse resulterte i artikler i Sterna, Norsk ornitologisk forenings gamle medlemsblad. Bjørn ledet i flere år barneavdelingen «Østensjøvannets arvinger» i venneforeningen. Vi treffer dem ved Østensjøvannet der de deler litt av opplevelsene sine med oss.

Finn Arnt Gulbrandsen

Det var ved Østensjøvannet på 1970-tallet at Bjørn så toppdykker for første gang. Det var for meg en eksotisk fugl, og jeg mener den var mye mer sky den gang, forteller Bjørn Jacobsen som her har tatt bilde av en toppdykker med en unge på ryggen i august 2018.

Bildetekst: Kanalgraving, ikke kanalraving: På 1960 og 1970-tallet var det ikke så mye kratt som i dag ved Østensjøvannet og Bogerudmyra. Kanalgravingen ble gjennomført på slutten av 1960-tallet og noe helt på begynnelsen av 1970-tallet. Bilder viser hvor åpent det var ved Bogerudmyra i 1972. Kilde: Østensjø lokalhistoriske bilder. Bilde-nr. B20050313. Foto: Nils Gullestad.

forening for over førti år siden. Etter hvert ble interessen større og større og det endte med biologistudier på Blindern og hovedfag på perleugle. For tiden er fotografering en viktig hobby med hyppige turer til Østensjøvannet, der det alltid er motiver å finne. Jeg har jobbet ca. 35 år som lærer i matte og naturfag på Skøyenåsen skole, og det har hele veien vært naturlig å bruke Østensjøvannet i undervisningen.

Nils:

I forbindelse med mitt første møte med Østensjøvannet deltok jeg på en ornitologisk ekskursjon dit i 1964. Jeg husker jeg beundret den rike vegetasjonen og fuglelivet. Vannet var meget næringsrikt og større områder var dekket med flytetorv der vier, takrør, dunkjelve, sjosivaks, elvesnelle og starrarter dominerte vegetasjonen. Det var på langt nær så mye kratt som i dag. Så gikk det flere år til neste gang jeg besøkte stedet. Kanalgravingen ble gjennomført på slutten av 1960-tallet og noe helt på begynnelsen av 70-tallet.

Fra siste del av 60-tallet til 1974 bodde jeg på Østensjø gård, og nå ble vannet med omgivelser en naturlig del av tilværelsen min. På den tiden økte tallet på innbyggere rundt vannet raskt, noe som medførte at

60 – 80 000 brukte området til rekreasjon. Det resulterte i økende belastning på flora og fauna.

Den raskt økende eutrofiering medførte store forandringer på kort tid. Derfor var det av stor interesse å følge med på utviklingen. I perioden 1972 - 74 foretok jeg en del undersøkelser om hvilke konsekvenser dette hadde blant annet for fuglelivet. I forbindelse med hekking kom det klart fram at den kunne foregå på øyene uten landfast forbindelse. Landfaste områder ble så og si ikke brukt til hekking på grunn av predasjon av rev og katt.

Nye turveier ble anlagt rundt vannet og gamle ble utbedret. Økt ferdsel gjorde at fuglelivet i nærheten av turveiene ble redusert. I tillegg foregikk det et aktivt fritidsfiske i vannet, noe som hadde store konsekvenser for fuglelivet. Fiskeutstyr så som krokar og avslitte snører ble stadig funnet i forbindelse med døde fugler. Da den nye fiskebryggen ble etablert, resulterte det i at fuglene sluttet å bruke de nærliggende områdene til hekking.

I området Østensjøvannet /Bogerudmyra hekket i 1974 anslagsvis 2250 par hette-måker, en økning på 450 par fra 1972 - 73. Ca. 50 par sothoner, samme som 1972. 3 par toppdykkere, en økning på 2 fra 1972.

Bjørn:

Jeg begynte for alvor å bruke vannet på tidlig 70-tall. Jeg har jo alltid bodd i nær-området og det var bare en kort sykkeltur ned til vannet. De første minnene er store mengder hettemåker og mye støy fra disse! Det var også her jeg så toppdykker for første gang. Det var for meg en eksotisk fugl, og jeg mener den var mye mer sky den gang. Jeg har ingen gode bilder av den fra den tiden. Den første tiden var det kun med kikkert, og det var på den tiden jeg ble medlem av Norsk Ornitologisk Forening. I 1974 kjøpte jeg det første speilreflekskameraet, og fra da var det fotografering som var formålet med turene. Jeg var ofte ute på fiskebryggene som lå omtrent midt på vestsiden. Det var også treningsanlegg for casting. Dette stedet ga godt utsyn over vannet. Det var også den gang et fint sted å øve på fotografering av vanlige arter, men av og til dukket det opp rariteter som sædgås og stripegås. Et annet interessant innslag var grågås/canadagås-paret som flere år på rad leverte hybrider. Dette var spennende fordi jeg akkurat hadde begynt på naturfaglinja på videregående, og kursen mot å bli biolog var i ferd med å bli staket ut. Jeg mener nærheten til Østensjøvannet har hatt stor betydning for valg av utdannelse og senere yrkesvalg!

Bjørn Jacobsen til venstre. Nils Gullestad til høyre, Foto: Finn Arnt Gulbrandsen.

Vi kameratene som drev med naturfotografering på 70-tallet var enige om at vi var privilegerte som hadde et slikt vann i nærområdet vårt. Ellers mener jeg å huske at presset på vannet var mye mindre. Færre fotografer, joggere, syklistene osv. Vi fikk med oss fiskedød, algeoppblomstring og eutrofiering. Alt dette gjorde at vi ble miljøbevisste og skjønte at vi ikke skulle ta dette godet, som vannet var, for gitt. Medlemskapet i Norges Naturvernforbud ble også tegnet på denne tiden. Nils nevner 60 – 80 000 besøkende ved Østensjøvannet, i dag er tallet oppe i 250 000 besøkende i året, kanskje landets mest besøkte naturreservat.

De to dyktige ornitologene er enige om at presset på området er stort. Det bekymrer.

Med sin biologiske bakgrunn er de helt enige om at det ikke bør bygges mer helt inntil miljøparkens grenser. De påpeker også at trafikken må kanaliseres i størst mulig grad, slik at de få grønne områdene som er igjen blir fristeder for miljøparkens mange arter.

Nils er i dag bosatt på Hokksund, og nyter pensjonisttilværelsens gode dager nær barn og barnebarn. Bjørn bor på Eftasåsen på Oppsal. Han er ofte å se ved vannet. Han har blitt en meget dyktig naturfotograf som har gledet oss med flotte bilder fra vannet på våre Facebooksider.

På vegne av «Sothøna» og Østensjøvannets Venner, takker vi for et hyggelig intervju med de to dyktige ornitologene.

Manglende rydding i kraftgata

I sommer ble det ryddet i kraftgata som i store deler av strekket går gjennom miljøparken. Fra Rustad til Abildsø ligger felte trær, greiner og busker i terrenget. Det er Hafslund Nett som har ansvaret, men ryddingen ble trolig satt bort til en entreprenør som ikke har tatt jobben med å rydde ordentlig opp etter seg.

Kraftgata på Abildsø gård ble ryddet for et par tre år siden. Her er det heller ikke fjernet noe etter ryddingen. Det er på enkelte steder umulig å komme fram for å sjekke for kanadagullris og – enda mer alvorlig – er dette som det påpekes i artikkelen om naturkvaliteter på Abildsø gård et viktig område for flere rødlistearter.

Bildet er tatt fra Bakkehavntoppen mot Abildsø og viser litt av hugsten under kraftledningene fra Solbergfoss. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 21.08.2018.

Plast og annet skrot

Leif-Dan Birkemoe

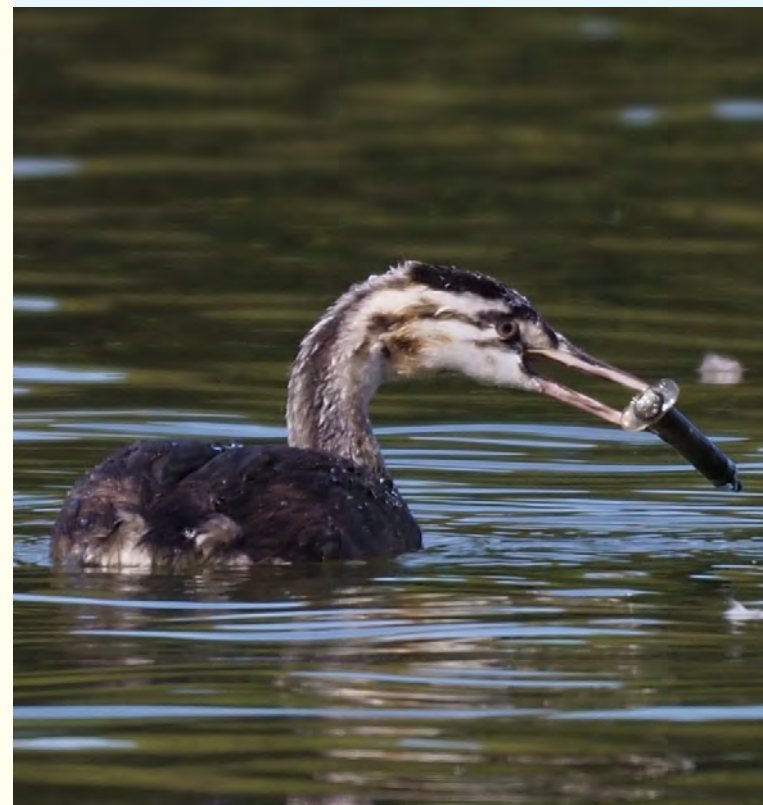
En stokkand med plast rundt halsen ble sett av flere fra landsiden. Noen dokumenterte med bilder. Første bilde som er kjent ble tatt 9. oktober. Befrielsen fant sted søndag 14. oktober. Stokkanda har derfor hatt plasten rundt halsen i fem dager. Hvordan stokkanda har klart å få plast rundt nebb og hals er uforståelig. Det minner oss om hvor skadelig det er å slenge plast ut i naturen, enten det er på land eller vann. Denne gangen gikk det bra.

Også annet avfall fra vannet er plukket opp av vannfugl. Det ble også dokumentert. I slutten av juli kom en toppdykker opp med en ring av et eller annet slag og i august kom en toppdykker opp med sprøyte, trolig funnet på bunnen den også. Den trodde kanskje det var en fisk.

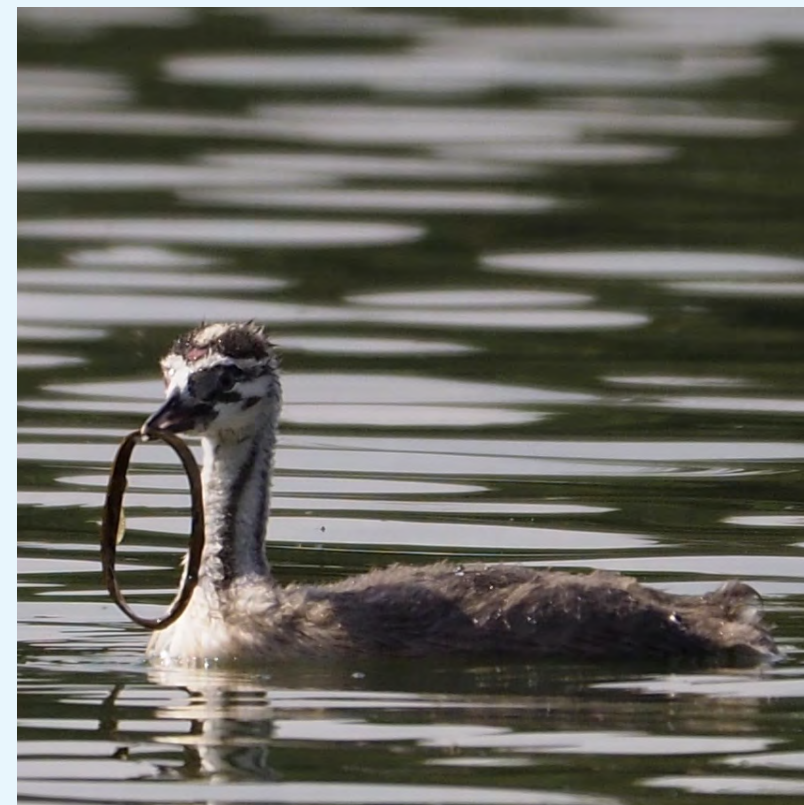
Det ser ut til at fugl som dykker etter fisk lett kan ta feil av det spiselige og uspiselige slaget.

Stokkanda har tydelig noe av plast festet rundt nebb og hals. Foto: Jenny Helen Stillerud 09.10.2018

Denne toppsykkeren har fått tak i en sprøyte, trolig plukket opp fra bunnen. Foto: Anne Karin Norland 21.08.2018.

Toppsykkeren har funnet noe skrap på bunnen i den tro at det var spiselig. Foto: Anne Karin Norland 31.07.2018.

Dugnadsgjengen

Kanalcruise ved Bogerudmyra

Fjorårvinteren var helt spesiell. Etter at man fjernet kratt på øyene for å gi hettemåkene bedre hekkeforhold, kommer det nye skudd årlig. De må fjernes da hettemåka liker åpne hekkeområder.

Tekst: Finn Arnt Gulbrandsen Foto: Leif-Dan Birkemoe

For å komme over kanalen ved Bogerudmyra er båt eneste fremkomstmiddel. To og to ble fraktet over kanalen i gummibåt til kjempestarrforekomsten for å fjerne skudd 18.09.2018.

Dugnadsgjengen utsatte fjerning av fjorårsskudd på hettemåkeøyene så lenge som mulig. Dette fordi skuddene skulle fjernes lavest mulig. På grunn av de store snømengdene, var vi fortsatt ikke ferdig med dette arbeidet ved inngangen til april. Hettemåkene lå i isfritt vann og ventet utenfor øyene, mens dugnadsgjengen jobbet med greinsakser for å fjerne siste rester av skudd. En person gikk gjennom isen. Ubehagelig, men det gikk bra. Kvistene ble trukket over kanalen på presenning for å unngå flere uhell. (Se Sothøna nr. 55, side 10).

I år ønsket Fylkesmannen at arbeidet skal gjennomføres i løpet av høsten for at fjorårsskuddene skal kuttes lavest mulig. Det betyr bruk av båt, dersom ikke kulda kommer i november!

Med kanalbåt til dugnadsjobben

For pensjonister med glimt i øyet og stort pågangsmot ble båt prøvd på Bogerudmyra 18. september. Da ble en gjeng fraktet over kanalen i gummibåt til kjempestarrforekomsten for å fjerne skudd slik at den ikke skygges ut. Overfarten gikk perfekt, første duo rodde over i beste «Elvegris-stil», og de resterende ble dratt over i båten ved hjelp av tau. En uhyre effektiv metode. I løpet av to arbeidsøkter var alle skudd fjernet. Deltakerne fikk to overfarter til den andre siden av «floden». Strålende innsats, kjappe replikker og godt humør gjorde at arbeidet gikk som en lek. Dette ga mersmak, og testen medførte at dugnadsgjengen gikk løs på hettemåkene senere på høsten. Les mer om kjempestarrforekomsten i forbindelse med referatet fra befaringen med botaniker og Fylkesmannen.

Bekkasinmyra, siktlinjer på Abildsøfeltet og slått på Bakkehavntoppen

Den våkne turgåer observerte helt sikker at storfebeitet på Bekkasinmyra plutselig stod uten gjerde. Dugnadsgjengen demonterte det gamle gjerdet, og noe forsinket ble

det satt opp et nytt GT-gjerde av et entreprenørfirma. Se artikkel om beitedyrene.

Siktlinjene gjennom trerekka på Abildsøfeltet ble også holdt åpne. Vårsemesteret ble avsluttet med slått på Bakkehavntoppen. Det meste av slåttegresset tilfalt Ekeberg Husdyrpark.

Russekål og kanagullris

Kampen mot russekål fortsatte også i vår. Dette er en plante som er uhyre vanskelig å bli kvitt. Tradisjonen tro innledet dugnadsgjengen høstsemesteret med å fjerne kanadagullris. Planten er langt mer motiverende å jobbe med enn russekål fordi resultatene er meget synlige. Heldigvis legger også styret i Østensjøvannets Venner ned en betydelig innsats for å fjerne fremmede arter.

Den helt utrolige tørre sommeren gjorde det unødvendig å slå de store feltene på Bakkehavntoppen og på Abildsø gård. Førstnevnte sted ble kantene slått, og dugnadsgjengen fjernet en mengde hagelupin ned mot selve gårdsanlegget. Gresset som ble slått, fikk sauene på Bakkehavn.

Sibirkornell på Bekkasinmyra

Med en gang sauene ble hentet fra Bekkasinmyra, invaderte dugnadsgjengen arealet. Mye sibirkornell ble fjernet i fjor, og nå fortsatte arbeidet med å fjerne årsskudd. Også planter man hadde oversett, ble tatt. Der det var mulig dro man opp planten

med hele røtter. De øvrige ble klippet ned. Skarpøyde gjengmedlemmer lærte seg å se bitte små kornellplanter. Disse ble luket opp. Allerede etter et år var mengden sibirkornell på Bekkasinmyra redusert betraktelig. Man må likevel regne med at det tar mange år for man får antall planter redusert til et akseptabelt nivå. Da plantearten spres med fugl, er det antakelig umulig å bli kvitt den. Det er heldigvis ikke like lett å få kjøpt denne planten i dag.

Årlig skjøtsel i Eikelunden

Eikelunden (Abellunden) ved Plogveien/Treskeveien er naturtypen «hule eiker», en spesiell juridisk status, en såkalt utvalgt naturtype. Den skjøttes årlig av dugnadsgjengen etter oppdrag fra Fylkesmannen. Definisjon på hule eiker:

«Med en hul eik forstås vi her eiketrær som har en omkrets på minst 200 cm, tilsvarende en diameter på 63 cm, samt eiketrær som er synlig hule og har en omkrets på minst 95 cm. Omkrets måles i brysthøyde

(1,3m over bakken). Synlig hul defineres til å være eiketrær med et indre hulrom som er større enn åpningen og der åpningen er minst 5 cm.»

Arbeidet har bestått i å fjerne unge eiketrær, eller andre trær som vokser inn i kronen på eikekjempene. Deretter har man fjernet mye løvtrær for å gi området et lysere preg til glede for kjempene og planter på skogbunnen. En hul eik kan huse et enormt biologisk mangfold med f. eks. mange hundre ulike arter insekter. Eikelunden er en av få, nordlige utpost-forekomster av eikebestand i Oslo-området. Antakelig er det en gammel restforekomst av eikeskogene som tidligere trolig hadde en større utbredelse i området.

Gresset sør for Eikelunden ble slått og kjørt til Ekeberg Husdyrpark, et tiltak som vekket stor glede hos dyra. Kvist ble kjørt til Grønmo.

Pr. 27. november har dugnadsgjengen lagt ned 1736 dugnadstimer. Det tegner til å bli nok et godt arbeidsår. En slutter aldri

- 1). Massivt angrep på rotskudd som har vokst opp i løpet av sommeren på Bekkasinmyra. De høyeste skuddene ble målt opp mot 2,5 meter. Foto: 4.09.2018.
- 2). Kampen mot russekål fortsatte også i vår. Dette er en plante som er uhyre vanskelig å bli kvitt. Bildet er tatt vest for Bogerudveien 29.05.2018.
- 3). I Eikelunden ble det fjernet uønsket vegetasjon for å gi området et lysere preg til glede for de store eiketrærne og planter på skogbunnen. Her fra dugnaden 9.10.2018.

med å forundre seg over denne humørfylte gjengen fulle av pågangsmot og arbeidsmoral! Takk for innsatsen!

Er du pensjonist og har lyst til å delta, send en e-post til post@ostensjovannet.no eller en sms til tlf. nr. 481 58 776 med navn, e-postadresse og telefonnummer. Jo større dugnadsgjengen er, dess mer får man gjort. Dugnadsgjengen tilbyr et godt miljø og god trim.

Det nytter – Sjeldne plantearter i fremgang på Bogerudmyra

Etter en kort reise med gummibåten til Østensjøvannets Venner, gikk delegasjonen i land på Bogerudmyra fredag 14. september 2018.

Finn Arnt Gulbrandsen

Fra venstre, Pernille Botzet, Ingrid Verne, begge fra Fylkesmannen og Jan Wesenberg. Foto: Jon A. Markussen.

Jan Wesenberg viser fram blad fra stautstarr med spisst "arr" langt nede på bladet og kjempestarr med avrundet "arr". Foto: Finn Arnt Gulbrandsen.

Befaring av skjøtselen

Deltakere var Pernille Botzet, Jon Markussen og Ingrid Verne fra Fylkesmannen, botaniker Jan Wesenberg* og artikkelforfatteren. Hensikten med befaringen var å se på skjøtselen av kjempestarrforekomsten mot nord på Bogerudmyra samt øvrig skjøtsel som er gjennomført hittil på myra. Fylkesmannen ville også se om det var mulig å gjennomføre myrrestaurering her samt se på områdene før ny skjøtsel gjennomføres.

Stautstarr og kjempestarr

Med Jan Wesenberg i tet basket vi oss fram gjennom tett kratt mot nord i retning kjempestarrbestanden. Forekomsten bar preg av at vi fortsatt ikke hadde gjennomført skjøtsel i 2018, det vil si ganske stort oppkomme av fjorårs- og årsskudd. Wesenberg kikket seg omkring og fant både stautstarr *Carex acutiformis* og kjempestarr *Carex riparia*. Artene er rødlistet som henholdsvis «sårbar» (VU) og «sterkt truet»

(EN). Starrene er vanskelig å skille i felt, men Wesenberg demonstrerte et sikkert tegn som skiller artene. Langt nede på bladet er det et «arr». På stautstarren utgjør dette «arret» en spiss, mens det er buet på kjempestarr. Sistnevnte plante finnes kun 7 – 8 steder i Norge.

Uttrykte tilfredshet

Dugnadsgjengen og elever fra Rustad skole har drevet skjøtsel her i flere år, og skjøtselen

har gitt arten mer lys, slik at den har spredd seg og har nå individer fra bredden på Klopptjern til vestre kanals bredd. De eldste individene finnes mot Klopptjern, og de skranter nå en del. Ved forrige befaring i 2014 hadde bestanden spredt seg ca. halvveis til kanalen. Wesenberg uttrykte tilfredshet, men gjorde oppmerksom på at dersom skjøtselen opphører, vil området gro hurtig igjen. Han anbefalte at dugnadsgjengen utvider området mot syd og fjerner alt kratt mot Klopptjern, noe Fylkesmannens representanter sa seg enige i.

Bregnen vasstelg har formert seg

Den tapre delegasjonen slo seg deretter tilbake til utgangspunktet gjennom tett kratt. Vest i området så vi etter den sjeldne bregnen, vasstelg *Dryopteris cristata*. Bregnen er rødlistet som «sterkt truet» (EN). Plutselig akselererte Wesenberg, fant det ene individet etter det andre av den sjeldne bregnen. Til slutt anslo han ca. 40 individer. Da vi besøkte Bogerudmyra i 2014, fant Jan kun noen få. Felling av trær og rydding av kjerr hadde gitt vasstelgen bedre lysforhold. Den hadde formert seg.

Vanket godord

Dette var gledelig, ikke minst for dugnads-gjengen som det nok en gang vanket godord om. De har holdt på i tre vintre med felling og rydding, med god hjelp av foreningen ØX. Wesenberg mente at ryddingen mot kanalen i vest ikke var nødvendig fra et botanisk ståsted. Totalt sett var man enige om at det skapte et triveligere landskap, og midt på Bogerudmyra ga det altså en voldsom gevinst, en rekke nye individer av en sterkt truet plante. Vasstelgen er også ømfintlig for tråkk, så slik sett er det en fordel at den finnes her ute.

Hettemåkeøyene inispisert

Vel tilbake med fast grunn under føttene, ble hettemåkeøyene inispisert. Fylkesmannen fikk se hvilken enorm vekst det er på årsskuddene. I år oppfordrer oppdragsgiver å forsøke å fjerne årsskuddene i løpet av høsten. At Østensjøvannet er det eneste stedet i landet der det er økning i hettemåkebestanden, er gledelig å høre. Hettemåka er rødlistet som «sårbar» (VU).

Algeoppblomstring i Østensjøvannet

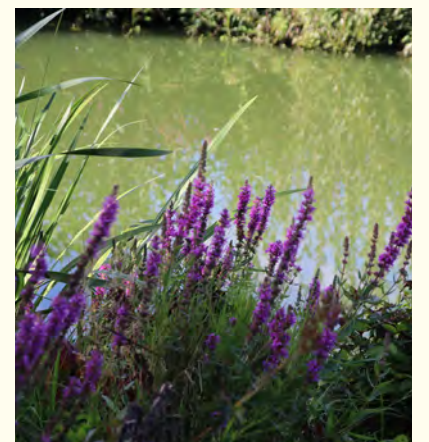
Også denne høsten har det vært kraftig algeoppblomstring i Østensjøvannet. Verst var det i de grunne kanalene med lite vanngjennomstrømning.

Amund Kveim

Sommeren 2018 var preget av lange perioder med sol, høy temperatur og lite nedbør. Dette er ideelle forhold for mange alger. Det ble påvist store konsentrasjoner av det som kalles blågrønnalger, som egentlig er cyanobakterier. Noen arter av cyanobakterier kan være svært giftige i høye konsentrasjoner.

Det er lite man får gjort med dette, men det er viktig for publikum å være klar over fenomenet. Østensjøvannet er hverken drikke- eller badevann, men mange får likevel nærkontakt med algene. Det kan være beitedyr som kommer for å drikke og det kan være skoleelever som skal ta vannprøver. Vi valgte derfor å kjøre frem drikkevann til sauene som beitet på Bekkasinmyra på østsiden av vannet.

Også for Besøkssenter våtmark Oslo, som årlig tar imot opp mot 10.000 elever i året, valgte vi å skjerpe hygieneforholdene. Våre naturveiledere henter ofte opp vann og vanndyr til bruk i undervisningen og både veiledere og elever er derfor spesielt utsatt. Framkjøring av vannkanner for håndvask, bruk av engangshansker og en generell påminnelse om hygiene var derfor nødvendig.

Algeoppblomstringen i Østensjøvannet sees best i de grunne kanalene med lite vanngjennomstrømning. Vannet får da en litt grønnaktig farge. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 21.08.2018.

Vi var også spent på om algene skulle ha konsekvenser for fugl og fisk, men vi registrerte ikke noe uvanlig. Et par døde fugl ble levert til analyse, men kunne ikke relateres til algesituasjonen.

Algeoppblomstringen har vært stor både i 2017 og 2018, men det er hverken første eller siste gang vi ser dem. Vi takker firmaet Limno-Consult, ved Øivind Løvstad, for bistand med vannprøver og analyser for oss.

Limno-Consults prøveanalyse 9. august 2018.

Den totale mengde var 13.4 mg våtvekt/l der blågrønnbakteriene utgjorde ca. 84 %.
Blågrønnbakteriene bestod av
Planktothrix agardhii: 9,0 mg våtvekt/l
Anabaena spp.: 1,9 mg våtvekt/l og
Microcystis sp.: 0,3 mg våtvekt/l.

Etter Miljødirektoratets klassifiseringsveileder hadde Østensjøvannet meget dårlig vannkvalitet (klasse 5) denne dagen.

*Jan Wesenberg er redaktør av Blyttia, medlemsbladet til Norsk Botanisk forening. I 2011 gjorde han et sensasjonelt funn av hele 130 individer av vasstelg ved Østensjøvannet.

Beitesesongen 2018

– en tørr og varm sommer

Til tross for en uvanlig tørr og varm sommer var beiteforholdene gode både på Bakkehavn og på Bekkasinmyra. På Bekkasinmyra har det inntil i år vært kyr som har beitet. Som planlagt ble kyrne i sommer byttet ut med sauer.

Tekst: Tore Nesbakken Foto: Leif-Dan Birkemoe

1). På Østenssjøvannets Venners dugnad 21. august fikk saueene på Bakkehavn spise lauv som ble lempet over gjerdet. Foto: 21.08.2018. 2). Denne søya på Bekkasinmyra ville gjerne ut på turveien. Foto: 21.08.2018. 3). Det ble satt opp gjerdestolper med en lengde på 2,5 meter for hver 4. meter. Stolpene ble banket ned i jorden med en maskin på belter for å kunne ta seg frem på så vel bløtt som fast underlag. Blokken som banket stokkene ned en drøy meter veide ca. 400 kg. Fem dunk og stokken var på plass. Foto: 25.05.2018.

Bakkehavn

Dette var ellefte året med beiting på Bakkehavn! Tirsdag 5. juni ankom 4 søyer og 6 lam beitet. Dessverre måtte alle hentes hjem til eieren - Lise Hartvigsen i Nittedal - allerede etter 2 til 3 uker. De ble heldigvis erstattet ganske raskt. Den ekstremt tørre sommeren på Østlandet gjorde at mangelen på gress og beite var prekær, og i midten av juli ankom 19 voksne søyer til beitet. På Bakkehavn var det gress nok og dyrene ble værende her til 28. august. Det var imidlertid ikke helt slutt med dette. Til stor glede for fremmøtte barn var 9 nyklipte søyer tilbake på beitet til Østensjødagen 9. september. Også tidligere på sommeren

ved et arrangement på Besøkssenter

Våtmark Oslo - Østensjøvannet fikk besøkende anledning til å hilse på sauene. Husdyr er jo ikke vanlig å påtreffe midt i byen og det er ingen tvil om at sauene på Bakkehavn er et meget populært innslag i lokalmiljøet, spesielt hos barna.

Bekkasinmyra

Etter noen år med kyr - både skotsk høylandsfe og Dexter rasen - er det klart at forholdene på Bekkasinmyra ikke er spesielt gunstige for kyr. Beitet domineres av høymol og tilgangen på plantearter som dyrene foretrekker har ikke vært tilstrekkelig. Det ble derfor besluttet å prøve noe nytt,

og i år har det vært sauer på beitet. Gjerdet som i sin tid ble satt opp av dugnadsgjengen til Østensjøvannets Venner var ikke solid nok for sauer. Årets sesong "tjuvstartet" derfor med oppsetting av et nytt, solid gjerde. Arbeidet med oppsetting av dette ble satt bort til en innleid entreprenør. Dette var folk som kunne jobben og i løpet av en dag, 25. mai, var nytt gjerde på plass.

2. juni ankom 3 søyer og 5 lam til beitet. Dyrene kom fra Roy Holt på Bogstad gård og de ble værende her til 25. august. I og med at beitet ligger ned til vannet vil det normalt ikke være nødvendig å sette ut vannkar. På grunn av den tørre sommeren og også mye alger i vannet, ble det

imidlertid satt ut kar med vann som ble regelmessig etterfylt. Dette for å sikre tilstrekkelig vann av god kvalitet. Høymol og mjødurt har også i år vokst høy og dyrene har ikke alltid vært lette å få øye på. Det er imidlertid ingen tvil om at det har vært nok mat for de sauene som har vært der. Om sau er rett dyreart med tanke på å redusere bestandene av høymol og mjødurt og dermed omdanne Bekkasinmyra til et mer høyverdig beite, er det for tidlig å si noe om etter bare ett år. Det gjelder selvsagt også å finne et antall dyr som gir riktig beitetrykk. Vi tar sikte på å få sauene tilbake også neste år og samle inn ytterligere erfaringer rundt dette.

Ny forvaltningsplan for Østensjøområdet miljøpark

Området vårt har siden 2007 hatt en forvaltningsplan som forteller hvorledes områdets mange ulike områder skal forvaltes og skjottes. Planen gir en oversikt over biologiske og kulturhistoriske verdier, men også en angivelse av hvordan delområder skal skjottes f.eks. i form av slått, krattrydding m.m.

Amund Kveim

Planen er nå over 10 år gammel og var forutsatt å bli revidert. Delvis har ny kunnskap og erfaring gitt oss ny innsikt i hvordan skjotselen best bør utføres, og delvis har forholdene endret seg og vi har fått nye utfordringer og muligheter. Vi må også se i øynene at planens ambisjoner på langt nær har blitt oppfylt og at etterslepet er stort.

Kommunen, det vil si Bymiljø-etaten, har gitt Multiconsult oppdraget med å utarbeide et forslag. Både Østensjøvannets Venner, Fylkesmannen og en rekke kommunale etater er invitert til både å komme med innspill og vil selvfølgelig også bli hørt når et helhetlig forslag foreligger.

Vi ser frem til det endelige resultat og forventer at det i tillegg til å være et godt styringsdokument skal heve områdets status, føre til sterkere satsning på naturskjøtsel og ikke minst større bevissthet når små og store beslutninger tas.

Styringsdokument

Byrådet har gitt etaten i oppdrag å se nærmere på områdets vernestatus og om det kan sikres bedre. Vi mener at svært mye av det som skjer i randsonene har konsekvenser for både naturreservatet og den omkringliggende miljøparken. Eksempler på dette er f.eks. nærliggende naturområder som Bjørnsenskogen og Abildsømyra, tilførselsbekkene, og boligbygging som medfører økt forstyrrelse og slitasje i nærområdet. Miljøparken er svært liten sett i forhold til det biologiske mangfoldet og naturkvalitetene man ønsker å bevare.

Østensjø området miljøpark har siden 2007 hatt en forvaltningsplan som forteller hvorledes områdets mange ulike områder skal forvaltes og skjottes. Her forsiden til Del 2 Skjottelsesplanen på drøye 50 sider. Foto: Leif-Dan Birkemoe.

Nordre Abildsø gård

Tekst: Tor Erik Brandrud Foto: Leif-Dan Birkemoe

Artikkelen er fra 2007. Finn A. Gulbrandsen har oppdatert artikkelen i forhold til nye rødlister og gjennomførte skjøtselstiltak i forståelse med forfatteren.

Hovedbygningen på Abildsø gård ble oppført på slutten av 1700-tallet. Foto: 13.09.2018.

Nordre Abildsø gård ligger på en høyde som en åkerøy i landskapet. Foto: 25.09.2008.

Beliggenhet, historie, naturgrunnlag og inngrep

Området utgjøres av eng-, hagemark og park/hage omkring Nordre Abildsø gård. Lokalteten ligger omkranset av åkermark på alle kanter, og inkluderes både av delområde 9 og 10 i Østensjøområdet miljøpark. Store deler av området har sannsynligvis tjent som beite- og slåttemark i tidligere tider og består også i dag for en stor del av åpen og halvåpen mark. Flere styvete asker forteller om områdets lauvingshistorie. En allé med ask står langs veien som forbinder Abilsø gård med Enebakkveien. Det ble utgravd en dam i beiteområdet i 2005 og en dam sydøst for tørrbakkene på jorden i 2011. Her lå det tidligere en gårdsdam.

Området er for det meste grunnlendt, der grunnfjellet stedvis stikker opp og det er marine avsetninger mellom. Tidligere eiere av gården drev leiruttak med tanke på isolasjon av hus, noe terrenget nordøst for gården bærer preg av.

Gården var kirkegods allerede før 1396, under Oslo domkapitel. I 1663 solgte Kronen eiendommen og den var på flere ulike hender fram til familien Wetlesen overtok i 1845. De drev både landbruksskole og senere husholdningsskole på gården. Søndre Abildsø ble utskilt i 1875 (Sothøna nr. 25 2003), revet midt på 1950-tallet.

Nordre Abildsø gård utgjør en meget verneverdig helhet bestående av selve gårdsanlegget og hagen, samt spor etter park, beite- og slåttemark på høyden rundt. Anlegget er representativt for den rike bygningskulturen som var knyttet til det bynære jordbruket, og som tidligere satte sitt preg på Aker. Denne typen anlegg ble gjerne eid av rike byborgere, og gårdsproduksjonen gikk i hovedsak til eget bruk.

Hovedbygningen ble oppført på slutten av 1700-tallet, på samme sted som den første hovedbygningen fra slutten av 1600-tallet tidligere hadde ligget. Bygningen er et godt bevart eksempel på hvordan hovedbygningene på storborgers gårdsbruk ble utformet på slutten av 1700-tallet, og i første halvdel av 1800-tallet. Gårdsanlegget består i tillegg av bryggerhus, drengestue og et mindre uthus med stall/grisehus. Fundamentene etter den store driftsbygningen finnes fortsatt mellom den nye låvebygningen fra 2015 og stall/grisehus. Mye av området er preget av at eiere har vært svært engasjert i jord- og hagebruk. Rester av gamle hageanlegg er meget interessant i hagehistorisk perspektiv. Deler av den opprinnelige strukturen i hageanlegget fra 1600-tallet er fortsatt bevart.

Hagen karakteriseres imidlertid av elementer fra 1700- og 1800 tallet, deriblant terrasseringer og to store lindelysthus

(parklind). Den gamle hagen sør for husene har fortsatt roser, bergenis, krydderurter, syrin, gullregn og hagtorn fra storhetstiden på 1800-tallet.

Vegetasjon og planteliv

Området består av mosaikker av mer eller mindre kulturbetinget vegetasjon, med åpne tørrbakker, hagemark med spredt tresetting, parkanlegg og tett, ung løvskog. De aller viktigste elementene er knyttet til de grunnlendte, rike amfibolitt-knausene ned mot jordene sørøst for gården. Tørrbakkene er åpenbart gamle restarealer med lang kontinuitet og har en artrik flora (Wesenberg 1995). Skogpersille (VU) (*Aethus cynapium* ssp. *cynapioides*), som vokser i tørrbakken på Abildsø, utgjør andre funnet på Østlandet. Kåltistel (NT) (*Cirsium oleraceum*), som er funnet under høyspentlinjene, ble nesten utryddet i 2003 etter at store mengder nedkuttet trevegetasjon ble liggende igjen. Problemeplanten kanadagullris er så og si fjernet fra området av Østensjøvannets Venner.

Følgende vegetasjonselementer kan skilles ut:

- Tørrenger*: De rike engpartiene sørøst i området utgjøres av tette vekslinger mellom oppstikkende amfibolitt-knauser med kalktørrengspreg og mer grønn-

Reguleringsstatus og lovverk

Spesialområde bevaring – landbruk- kulturlandskap. Fareområde – høyspenningsanlegg.

Lov om kulturminner §§ 15 og 19: Vedtaksfredete kulturminner

§ 15: Bebyggelsen på Abildsø gård, hageanlegget og alleen ned til Plogveien
§ 19: Tilhørende jordvei (unntak mindre dyrket areal mot øst). OBS: Det er ikke sammenfall mellom fredningsavgrensningene og de to ulike reguleringsformålene.

Plan- og bygningsloven §25.6 : Spesialområde med formål bevaring.

Bygningene og hagen på Abildsø gård er regulert til spesialområde med formål bevaring og offentlig/allmenntilgjengelig formål, bolig og kafé. Jordveien omkring er regulert til spesialområde med formål bevaring og landbruk.

I artikkelen omtales en del rødlistearter, for enkelthets skyld nevner vi kategoriene innledningsvis: CR – Kritisk truet, EN – Sterkt truet, VU – Sårbar, NT – Nær truet.

a) Abildsø gård S (tørrenger) og b) Abildsø gård N (park, beite m.m.) Naturtyper:

- naturbeitemark, store, gamle trær, hagemark, kantkratt
- store, gamle trær, hagemark, naturbeitemark

Felt 9 og 10 på kart over Østensjøområdet Miljøpark

1). En allé med ask langs veien forbinder Abildsø gård med Enebakkveien. Foto: 02.09.2006. 2). Grunnmuren fra en tidligere driftsbygning som falt ned på 1980-tallet. Foto: 25.02.2002. 3). En gammel styvet ask forteller om områdets lauvingshistorie. Dette treet har en omkrets på over 5 m og er antakelig

frodige, artsfattigere engreverumper på (grunne) marine sedimenter i mellom. Torrbergene er meget artsrike og velutviklede med en rekke kravstore tørrberg-kantkratt-arter som er svært sjeldne utenom kambrosiluområdene langs Oslofjorden. Her er det registrert kravfulle og uvanlige arter som nakke-bær, nyresildre, åkermåne, strandløk, villøk, harekløver, knollmjødurt (NT), fløyelsmarikåpe, firfrøvikke, bakketimian, sandarve, vårveronika (NT), bakke-veronika, gullkløver, maria nøkleblom, krusfrøhundetunge, dunhavre og flattrapp (Wesenberg 1995, Sothøna nr. 26 2003). Noen av disse er svært fåtallige (eller har muligens forsvunnet), som åkermåne, knollmjødurt (påvist også i 2008), hundetunge og vårveronika (påvist også i 2008) (NT). Disse tørrengene regnes som

hovedelementet for det verdifulle biomangfoldet på lokaliteten, men er vanskelige å rubrisere som naturtyper etter DNs klassifiseringssystem. Vi har valgt å betegne engene som naturbeite-marker, men de kunne like gjerne vært rubrisert under slåtteeenger eller kalkrike enger.

b) *Hagemark med ask*: Nedenfor tørrengene i sørøst er det et par amfibolitt-rygger med elementer av samme tørreng-vegetasjon som beskrevet over, men med hagemarkspreg med noen yngre og noe eldre, grove, gamle asketrær (VU). De eldste asketrærne har relativt grov sprekkebark, og en velutviklet epifytt-flora (ikke nærmere undersøkt). De mindre vanlige artene tuestarr (NT) og duskstarr finnes i de fuktigere engene ned mot jordene i sørøst.

c) *Gjengroende engmark i nordøst*: Nordøstover, på vestsiden av kraftlinjen er det gamle, middels rike tørrenger som inntil nylig var i langt framskredet stadium med mye oppslag av småskog med osp og selje, samt noe furu. Gjennom krattrydding i 2004 ble dette arealet åpnet til en hagemarkskog som beites. De sjeldne karplantene krusfrø (NT) (*Selinum carvifolium*) og storengkall har flere store forekomster her.

d) *Park/hageareal ved gården*: De store og til dels hule askene rundt hovedinngangen og sør og øst for hovedhuset er svært gamle. En av trærne har en omkrets på over 5 m og er antakelig en av Oslos største asketrær. Det er tydelig spor etter styving på flere av trærne. Det forekommer også grove parklinder her, i form av to ringformete lysthus. Parkanlegget

en av Oslos største asketrær. Foto: 02.05.2011. 4). Lindelysthus (parklind) er en del av hageelementer fra 1700- og 1800 tallet. Foto: 13.09.2018. 5). Stemorsblomst (Natt og dag) på tørrbakkene i sør. Foto: 07.05.2012. 6). En gårdsdam ble reetablert sør for tørrbakkene i 2011. Foto: 31.10.2017.

består for en stor del av plener og andre sterkt opparbeidete arealer som har en artsfattig flora.

Virvelløse dyr

Området har en artrik insektfauna, der det bl.a. er registrert en rekke rødlistede og svært sjeldne arter. De fleste av disse er knyttet til løvskog, og noen til tørrbakker. Særlig de gamle, hule asketrærne synes å være et spesielt og viktig insekthabitat. Dette er en av de rikeste enkeltlokalitetene med tanke på nyere funn av rødlistede og sjeldne arter av insekter omkring Østensjøvannet. Det nevnes bladbillen *Cassida nebulosa* (EN), muggbillen *Latridius brevicollis* (NT), råtesoppbillen *Microrhagus Lepidus* (NT),

nyseryllikrotvikler *Dichrorampha sylvicolana* (NT), bremstilkvikler *Endothenia marginana* (VU), blomsterfluen *Lejogaster tarsata* (VU), soppmyggen *Megophthalmidia crassicornis*, flathornmyggen *Orfelia nemoralis* (VU), soppmyggen *Sciophila interrupta* (VU) og hårvingemyggen *Symmerus annulatus* (NT). Nevnes bør også fjærmyggen *Microchironomus tener* (2000) som fortsatt ser ut til å være eneste norske funn. Det er til sammen registrert 10 rødlistede arter her (inkl. noen gamle funn), hvorav flere billearter, samt noen nye arter for Norge.

Amfibier

Den sjeldne tidligere rødlistete spissnutede frosken er tidligere registrert i området.

Fugl og pattedyr

Området har en relativt rik spurvefuglfauna, bl.a. med stor tetthet hekkende tornsangere (tidligere). Den mindre vanlige arten gulsanger hekker trolig. Grønnspekk bruker området regelmessig og hekker kanskje. Det ble gjort et mulig hekkforsøk av kattugle i 2003. Ellers er spurvehauk, gulerler, skogduer, kornkråke (NT), spover (storspove (VU)), småtroster og vipper (EN) observert her eller i tiliggende åkerlandskap. I 2015 ble den kritisk truede (CR) åkerriksa observert flere ganger i nevnte åkerlandskap. Området er verdifullt for flaggermus og ved alléen inn til gården, er skjegg/skogflaggermus* og dvergflaggermus observert. De gamle trærne og bygningene har sannsynligvis

betydning som dagområde for flaggermus. Rådyr observeres ofte.

Verdisetting for Naturtype-kartlegging

Lokalitet a): Svært viktig (A-område)

Lokalitet b): Viktig (B-område)

De intakte, rike tørrbakkene, den rike floraen og insektfaunaen med en rekke rødlistearter, medfører at lokalitet a) er gitt høyeste verdivurdering som svært viktig naturtype (A) for biologisk mangfold. Det er registrert hele 16 rødlistearter med sikkert/sannsynlig fast tilhold her. De aller største verdiene er knyttet til kalktørrengene i sørøst. Lokalitet b) nord og vest for gården har verdier først og fremst knyttet til grove, gamle edelløvtrær, særlig av ask. Det tas et forbehold om endring i artsmangfoldet vedr. tørrbakkene.

Trusler/aktuell skjøtsel

Hageanlegget har nasjonal bevaringsverdi og er til dels istandsatt. Opprinnelig var bebyggelsen og det formede hageanlegget med alleene og tuntrær, framtreddende elementer i kulturlandskapet. I dag er den karakteristiske gårdsbebyggelsen preget av anonymitet og skjult bak busker, kratt og trær. Den viktigste bebyggelsen må synliggjøres og vegetasjonen omkring disse må skjøttes slik at de formede hageanleggene kan bli rammer omkring gårdsanleggene.

Gjengroing, utskygging og opphør av slått/beite kan true områdets kulturbetingete og rike engflora. Det er helt nødvendig at de grunnlendte, rikeste tørrbergene og tørrengene blir holdt åpne for krattilgroing ved rydding og beite eller slått. Tørrbergene er sannsynligvis meget gamle restforekomster (relikter), er ganske unike for grunnfjellsområdet, og skjøtsel bør her vurderes nøye og løpende.

Området beites i dag noe av hest, som i utgangspunktet kan være en god hevd av området, samtidig som for mye hestetråkk kan være en belastning på den slitasjesvake og sårbare tørreng- /tørrberg-vegetasjonen. I verste fall kan kraftig slitasje her i løpet av kort tid ødelegge et tusen år gammelt mangfold. Det ble i 2004 observert en del slitasje, og i 2004 ble de mest verdifulle områdene inngjerdet (etter anvisning fra botaniker J. Wesenberg) og ikke beitet. Ut i fra hensynet til det sårbare biomangfoldet er det sannsynligvis ønskelig primært å skjotte de mest artsrike tørrengene ved slått, slik det er gjort de siste årene. Men for enkelte noe slitasje-begunstigete arter kan det være

Etter avtale med eier skjøtter Østensjøvannets Venner de verneverdige tørrbakkene i sør. Foto: 31.10.2017.

ønskelig at tørrengene beites i kortere perioder i tillegg på seinsommeren, helst med fjerning av hestemøkka. Vinteren 2003-2004 gikk det hester på vinterbeite her, med den følge at det ble en konsentrert ansamling av gjødsel over tørrengene, noe som kan være uheldig. Ved dugnad ble på ettervinteren 2004 det meste av gjødselen fjernet av ØVV. Etter avtale med eier skjøtter nå Østensjøvannets Venner dette verneverdige området. Foreningen vil, sammen med botaniker, sjekke områdets tilstand våren 2019. På grunn av den enorme tørken sist sommer ble det, etter anbefaling fra botaniker, ikke utført skjøtsel i 2018.

Manglende fjerning av kvistavfall etter rydding langs høyspentlinje (Hafslunds ansvar), fører til utskygging, samt tilførsel av ekstra organisk materiale, som forringer den kravfulle/mineralofile vegetasjonen. Den uvanlige arten åkermåne er trolig allerede utgått som følge av dette. Hogst av gamle trær vurderes også som en stor trussel mot det biologiske mangfoldet. Tidligere styvete trær har behov for styving med noen års mellomrom hvis flora og fauna på disse skal opprettholdes og de ikke skal bli så topp-tunge at de velter. Det er viktig med fristilling av grove, hule trær, bl.a. bør syrin fjernes (pga. sjeldne vedboende arters behov for solinnstråling og oppvarming). Dette behovet for fristilling må samstemmes med behovet for skjøtsel av det gamle hageanlegget.

Bli kjent-dag

Østensjø skole hadde "Bli kjent-dag" langs turveien på østsiden av Østensjøvannet tirsdag 28. august. Poster langs naturstien satte diskusjonen i gang blant elevene. Oppgavene var alle knyttet til miljøparken. Foto: Lise M. Johansen.

Miljøpris til Abildsø skole

Klasse 5A og B på Abildsø skole mottok 17. oktober Østensjøvannets Venners miljøpris for 2018. Elevene ryddet i våres på den delen av Østensjøvannets bredder som skolen har adoptert. De gjorde en utmerket jobb og fikk mange gode ord ved overrekkelsen der også kommunens ruskengeneral Jan Hauger var til stede.

Leif-Dan Birkemoe

Fra venstre Amund Kveim, leder i Østensjøvannets Venner, Vilde (10) fra 5. klasse med diplom, Jan Hauger, ruskengeneral i Oslo kommune og Ayan (10) fra 5. klasse med vandrepremie.

Ruskengeneralen Jan Hauger fra Oslo kommune ankom i Rusken-bilen og markerte at også kommunen gjerne ville takke for en fin jobb. Lise Johansen fra Østensjøvannets Venner, som koordinerer Ruskenarbeidet ved vannet, orienterte om vårens arbeid.

Ikke kast plast i vannet

Amund Kveim, leder i Østensjøvannets Venner holdt en kort tale for elevene som var svært spørrelystne og gjerne ville vite mer om Østensjøvannet enn det Amund rakk å fortelle. I sitt innlegg minnet Amund om at skolen har et flott uteområde som det er viktig

å holde fritt for søppel. Østensjøvannet er viktig både for skolen og for Norge. Bildet av en stokkand som hadde fått viklet plast rundt halsen ble vist fram. Slik kan det gå når noen kaster plast i vannet, understreket Amund, og oppfordret alle til å plukke opp plast som er kastet i naturen. Denne anda fikk hjelp, men det er ikke alle som er så heldige.

Alt avfall skal i søplebøtta

Jan Hauger holdt en appell og fikk alle elevene til å samstemme «*Vi er sammen om en ren by*». Også han oppfordret til å kaste alt avfall i søplebøtta, ellers så spiser fuglene det. Ruskengeneralen takket elevene

for en kjempes fin jobb. En av elevene rakk opp hånden og fortalte at han var kommet over en søppelkasse som var snudd på hodet med søppel strødd omkring. Hva gjør vi med det, var hans spørsmål. Meld fra på *Ruskeappen*, så kommer vi og ordner opp, var det klare svaret. Rusken-reflekser fra kommunen ble utdelt til alle elevene.

Miljøprisen ble første gang utdelt i 2001 til skoler rundt Østensjøvannet og består av en vandrepriis og et diplom. Undervisningsinspektør Bård Clausen deltok fra skolens ledelse. Vilde (10) og Ayan (10) mottok diplom og vandrepremie på vegne av skolen.

Hest og sau reddet dagen

Østensjødagen søndag 9. september ble en svært våt dag. Det førte til at så godt som all utendørs aktivitet måtte avlyses med unntak av det hest og sau kunne skape av liv ute på Bakkehavn. Speiderne fra 1. Bryn trosset vannet, fikk tent opp bål og tilbød pinnebrødgrilling. Østensjø Husflidslag, Østensjø historielag og Norsk Ornitologisk Forening avd. Oslo og Akershus holdt til inne på Besøkssenteret. Alle bilder: Leif-Dan Birkemoe

1

2

1. Hesteridning er alltid populært. Elise på 2,5 år fikk ri på islandshesten Dreki. Bak henne kommer Rakni med Emilie på 4 år.
2. Sauen "Lille My" var kontaktsøkende.
3. Mathias på 2 år holder mamma Karoline godt i hånden når de hilser på en av sauene.
4. «Lille My» hilser på to av barna.
5. Søylene - ni i tallet - har vært en tur hjemme på gården i Nittedal der de ble klippet av eieren Lise Hartviksen. Som bonus fikk de komme tilbake til Bakkehavn på Østensjødagen. Det var til stor glede for særlig barna i et regntungt vær som søylene ikke synes var noen ulempe selv uten den gode ullen.
6. Islandshestene "Rakni" og "Dreki" fikk slippe inn på sauebeitet av sine eiere Britt og Camilla som gledet mange med ridning for de minste. «Dreki» nærmest.
7. Eva fra Østensjø Husflidslag stekte og solgte sveler. Karoline Vippser for kjøp av sveler og kaffe.

3

4

5

6

7

7. Per-Yngve fra 1. Bryn griller pinnebrød mens regnet siler ned.
8. Inne på Besøkssenteret var det bl.a. fremvisning av bilder fra dyrelivet rundt Østensjøvannet. Det synes Leo 8 år og Sean-Luca på 10 år var artig.

Fremmedartslista

«Svartelista» er historie. Nå heter oppfølgeren fremmedartslista.

Finn Arnt Gulbrandsen

Hva er en fremmed art?

En fremmed art er en art som opptrer utenfor det området artens naturlige spredningspotensiale tilsier. Fremmede arter er spredd til nye områder bevisst eller ubevisst ved hjelp av menneskers aktivitet. Også underarter kan være fremmede. Begrepet «fremmed art» omfatter alle livsstadier eller deler av individer som har potensial til å overleve og formere seg (frø, egg, sporer eller annet biologisk materiale).

Arter kan være regionalt fremmede

Regionalt fremmede arter er arter som hører naturlig hjemme i deler av landet, men som har blitt spredd av mennesker til steder i Norge der de ikke hører hjemme. Fiskearten mort hører naturlig hjemme på Østlandet. Den er satt ut i Trøndelag. Mort regnes derfor som regionalt fremmed i Trøndelag.

Risikovurdering

Fremmede arter som risikovurderes blir henført til en kategori som angir i hvor stor grad arten påvirker naturmangfoldet. Risikokategorien bestemmes av artens økologiske effekt, og hvilket potensiale den har til spredning og etablering.

Når fremmede arter vurderes blir de plassert i en av følgende kategorier:

SE – svært høy risiko, HI – høy risiko, LO – lav risiko, eller NK – ingen risiko.

Arter som faller utenfor definisjoner og avgrensninger blir ikke vurdert. De havner i kategorien NR – ikke risikovurdert.

Ved Østensjøvannet bekjemper foreningen plantene russekål, kanadagullris og hagelupin.

Alle er i kategorien SE. Det betyr at de sprer seg raskt og overtar større arealer på

Russekål, *Bunias orientalis*. Det store eksemplaret vokste mot miljøparken, rett vest for Bogerudveien. Planten er kategorisert som SE – svært høy risiko. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 29.05.2018

bekostning av stedege planter. Dette arbeidet gjøres av styremedlemmer og dugnadsgjengen. Neste år trenger vi hjelp til dette arbeidet som er svært omfattende. Det er også en rekke andre planter i miljøparken som er kategorisert som SE.

Artikkelen er sakset fra www.artsdata-banken.no/fremmedearter som anbefales for videre lesing.

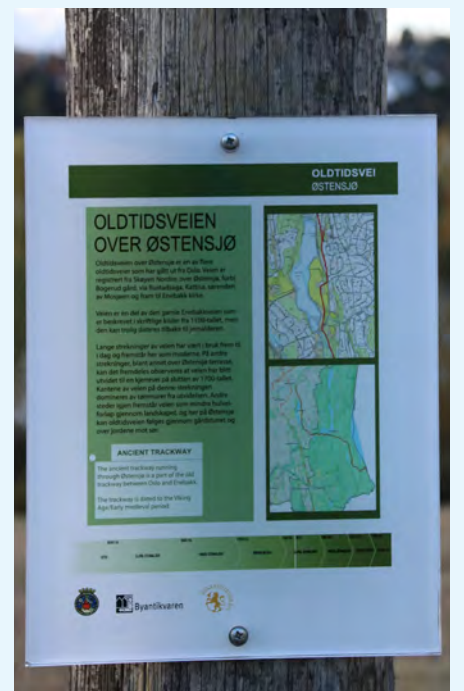
Oldtidsvei – nytt skilt

Byantikvarens skilt ved Oldtidsveien over Østensjø gård har i lengre tid vært i dårlig forfatning. Vedlikehold av skilt er ofte vanskelig der det står utsatt for tagging i tillegg til vær og vind.

Leif-Dan Birkemoe

Skiltet Oldtidsveien over Østensjø ved Østensjø gård har fått flere opplysninger og blitt mer solid enn tidligere skilt. Bildet er tatt 8.10.2018.

Skiltet har nå blitt skiftet til en mer solid variant. Veistrekningen der skiltet er slått opp sammenfaller med Valborgs vei, oppkalt etter Valborg Tveter, datter av Haakon Tveter, da Østensjøveien midt på 1950-tallet fikk ny trasé utenom gården.

Flere opplysninger

Når Byantikvaren nå har fornyet skiltet har det samtidig blitt tilført flere opplysninger om Oldtidsveien, denne gang i en videre sammenheng. Det står ikke som før kun *Oldtidsvei fra vikingtid/middelalder. Kulturminnet er fredet. Byantikvaren i Oslo*. Det fortelles at veien er registrert over Nordre Skøyen helt frem til Enebakk kirke. Veien

passerer både Bogerud og Rustad gård som en viktig ferdselsvei ikke bare i Østensjøvannets nærområde, men også til steder lenger vekk. Skiltet er i tillegg illustrert med kart.

Byantikvaren og Riksantikvaren

Dokumentasjon for tidsbestemmelsen er også utvidet. Det opplyses at veien er omtalt i skriftlige kilder fra 1100-tallet og kan trolig dateres tilbake til jernalder. Det stemmer godt med arkeologiske funn i området. Tidslinjen nederst på skiltet fra istid, steinalder og frem til nyere tid er også verdifull informasjon til å forstå tidsdybden i området. Skiltet har fått signatur av både Byantikvaren og Riksantikvaren.

Vintervei og sommervei

Ved Østensjø terrasse satte Østensjøvannets Venner for noen år siden opp et skilt som gir opplysning om den gamle ferdselsveien. På dette skiltet fortelles det også om traseen for vinterveien som gikk over Østensjøvannet og myrområdene lavere ned i terrenget. Traseene for vintervei og sommervei er forskjellig omkring Østensjøvannet, men spor etter vinterveien er ikke bevart i samme grad som sommerveien. For Oldtidsveien er skiltet korrekt, men for forståelse for fremkommeligheten vinterstid, burde også den traseen vært nevnt på Byantikvarens og Riksantikvarens skilt.

Hva slags gress skal vi ha?

Østensjøområdet miljøpark har mye gress avhengig av naturtype slik som naturgress, gressplener, slåtteeenger og blomsterenger. Kunstgress er en idrettsgreie av nyere dato som ikke hører hjemme i en miljøpark og som i noen grad har overtatt for naturgress. Hva slags gress skal det være i en miljøpark? Hvilke områder skal klippes eller ikke klippes? Noen tanker om gressplener og blomsterenger har professor Anne Sverdrup-Thygeson skrevet som blogg datert 23. september 2018 i forskerbloggen insektøkologene på NMBU, også publisert i Naturligvis-spalten i Klassekampen. Vi takker for at Sothøna også for fått tillatelse til å dele utdrag av artikkelen.

Plenen – vår grønne ørken

Jeg elsker lukten av nyslått plengress. En søtlig, intens og umiskjennelig grønn lukt, som gir lykkelige assosiasjoner i retning av skolefri og sommerferie. Men i det siste har jeg begynt å lure. Hva er egentlig poenget med plen? Og hvor kommer den fra, denne trangen til å omgi oss med ensfargede, monotone og artsfattige arealer, der én eneste plantesort får dominere fullstendig?

Anne Sverdrup-Thygeson

Naturfaglig skjøtsel av slåtteeenga Sjøli har ført til at markblomster trives. Selv på en høstdag står en tjæreblom frem i all sin prakt. Blomsterfluen *Ortonevra erythrogona* har sin største bestand på Sørli i global sammenheng, mener flere entomologer og karakteriserer arten som en av områdets juveler sett med "insektbriller". Foto: Leif-Dan Birkemoe, 16.10.2018.

Økologiske funksjon

Verden over tar vi mennesker plenen for gitt. Vi tenker på disse kortklipte monokulturene som en selvsagt del av våre bymiljø – våre rekkehushager, parker og grøntarealer. Vi stiller sjelden spørsmål ved plenens historikk, estetikk eller økologiske funksjon. Det bør vi, for det finnes alternativer som både er vakrere, smartere og har et langt rikere biologisk mangfold.

Kulturfenomen

Gressplenen er et kulturfenomen, som først dukket opp som et dekorativt element i franske og engelske hageanlegg. Utover i renessansen ble det et statussymbol blant aristokrater og adelige å vise sin rikdom gjennom å la store gressarealer ligge der til pynt, uten beitedyr. En konform og nøye striglet gressplen ble et statussymbol. Kanskje kan det være med på å forklare gressplenens popularitet og totale dominans blant grøntarealer verden over? I dag utgjør plener størstedelen av grøntarealet i verdens byer, mange steder opp mot 70%.

Sprøytemidler

I vår monomane iver etter å skape gressplener uten en eneste blomst, tas alle midler i bruk. I USA, der gressplener dekker et areal som i størrelse tilsvarende halv Norge, brukes årlig 34 000 tonn sprøytemidler på landets plenareal alene. Det reduserer og endrer den naturlige jordbunnsfaunaen, som normalt ville ta jobben med å resirkulere døde planter til ny næring. Dermed må amerikanerne spe på med 41 000 tonn syntetisk plengjødsel på toppen. Plener er dessuten tørste, især i varme strøk. De legger beslag på enorme mengder vann – i USA er plengress den mest vanningskrevende «avlingen» av alle.

Grønn-spraymalte gressstuser

For et par år siden reiste jeg gjennom California midt på sommeren. I forstedene lå de små plenene foran husene som visne, brunsvidd vitnesbyrd om alvoret bak tørken og vannrestriksjonene. På typisk amerikansk vis hadde noen sett businessmuligheter også i dette, og reklamerte på

store plakater: «Got dead grass? Got a brown lawn? Paint it!» fulgt av et telefonnummer. Det sier en hel del om vårt lite konstruktive forhold til gressplen at folk tviholder på den, selv i form av et stykke jord med visne, grønn-spraymalte gressstuser.

Dramatisk tilbake

I Sverige har plenarealet blitt fordoblet på femti år. Samtidig har arealet med blomsterrike naturlige enger gått dramatisk tilbake de siste 150 årene. Engene har blitt bygget ned eller grodd igjen. Det gjelder også her til lands. Bare i Oslofjord-området har opp mot halvparten av de blomsterrike arealene forsvunnet siden 1950-tallet.

Grønn asfalt

Spør et hvilket som helst insekt du møter på din vei, hva det foretrekker – plen eller blomstereng – og svaret er gitt. En plen har lite å by på for insekter. En plen er en slags grønn asfalt, med et svært begrenset biologisk mangfold. Det betyr

færre arter til å bistå med gratistjenester og goder som vi mennesker trenger, som pollinering av våre matplanter, eller vaktmestertjenester i form av nedbrytning og næringsomsetning. På Manhattan i New York viste en studie at ved å la plenarealet i midtrabattene vokse mer fritt, trivdes mange flere slag maur – og disse maurene ryddet til sammen opp i matsøppel i gatene tilsvarende 60 000 pølser i brød, hvert år.

«Humleparadis-plenen»

Det er på tide å utfordre bildet av den velstelte kortklipte plenen som det ypperste innen hagestell og grøntarealforvaltning. Et svensk forskningsprosjekt har testet ut mer miljøvennlige og biomangfold-fremmende grønne flater, som samtidig er funksjonelle og vakre. Her finner du 'den gressfrie plenen' med naturlig lavtvoksende flerårige vekster, 'humleparadis-plenen' med nektarrike blomsterblandinger, og 'kunstner-plenen' med fargesterke valmuer og kornblomster à la Monet.

1). «Got dead grass? Got a brown lawn? Paint it!» fulgt av et telefonnummer. Det sier en hel del om vårt lite konstruktive forhold til gressplen at folk tviholder på den, selv i form av et stykke jord med visne, grønn-spraymalte gressstuser. Foto: Anne Sverdrup-Thygeson.

2). Sommeren 2018 ga brunsvidd gress flere steder rundt Østensjøvannet. Kontrasten mellom brunt og grønt var slående. Straks regnet kom, ble det brune jordstykke påny grønt. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 15.07.2018.

Rikt arts mangfold

Fordelen med disse alternative plenene er mange. De krever mindre vedlikehold og har mindre behov for energi, gjødsel og vann. Selv om det går lenger mellom hver gang slike blomsterplener skal slås og dermed kan by på lukten av nyslått gress, bringer de til gjengjeld et vell av nye dufter, farger og teksturer inn i våre bymiljø. Og sist, men ikke minst: De byr på helt andre muligheter for et rikt arts mangfold, inkludert pollinerende insekter.

Ressursbesparende

Regjeringen la nettopp fram en nasjonal pollinatorstrategi, for å sikre levedyktige bestander av villbier og andre insekter som bestøver våre matplanter og ville planter. Den er signert av åtte ministre og er full av fagre ord, men har få klare mål og knapt noen konkrete tiltak. En systematisk satsing på alternativer til gressplen på våre offentlige grøntarealer er et konkret forslag til et tiltak som ville være både ressursbesparende og insektvennlig.

Liv og røre i juletreet

Hvordan ser ditt drømmetre ut? Jeg holder en knapp på en vanlig norsk gran, helst av liten størrelse, men det er uenighet om dette i heimen.

Tone Birkemoe

De fleste er veldig små

Utseende er viktig, for det interiør vi snakker om, det er julepynten som skal prege hjemmet i flere uker. Men før vi får treet inn i stua har det i flere år vært noe helt annet; et levested og et matfat for andre arter. De fleste er veldig små, ikke større enn sukkerkrystallene som pryder julekakene, så de sees ikke med mindre du leter. Men de er der i mengder; spretthaler og støvlus som spiser sopp og alger, bladlus og midd som suger plantesaft rett fra barnålene.

På gode, varme sommerdager lever de livet sitt med alt det innebærer, de parer seg, får barn, krangler og leter etter den beste maten. Aktiviteten deres er helt avhengig av varme, så når dagene blir kortere og kulda kommer snikende er det ikke bare oss som slår oss til ro i sofaen. De små dyrene kan nesten ikke bevege seg når temperaturen synker mot frysepunktet. I god tid før vinteren sørger de derfor for å gjøre det beste ut av situasjonen: de finner et lunt

skjulested og produserer frostvæske for kalde dager. Godt beskyttet innimellom nåler eller bak løs bark går de vinteren i møte.

Smådyrene våkner raskt

En barksprekk kan være et perfekt overvintringssted for en spretthale. Og her kunne de ligget fredfullt frem til våren, mange tusen individer på hvert tre, om ikke vi hadde kuttet ned trærne og brakt dem inn i stua rett før jul. I stua er det varmt som en mild sommerdag og smådyrene våkner raskt opp av sin tornerosesøvn. De hopper, krabber og kryper av gårde på jakt etter mat. Dessverre for dem er det tørt inne, og ikke mye av egnet mat heller. Så gleden blir kortvarig og livet er snart over. Det er noe å tenke på om du synes det er ekkelt med små dyr som kravler ut fra juleinteriøret ditt. Dyrene har det verre enn deg. De har forberedt seg lenge, men i motsetning til deg valgte de feil tre for sin vintersøvn...

En barksprekk kan være et perfekt overvintringssted for en spretthale. Foto: Shutterstock.

OPPSAL SAMFUNNSHUS SELSKAPS - OG MØTELOKALER

I bydelens hjerte

Vetlandsvn. 99/101 - 0685 Oslo

Tlf. 23 12 65 40

Lyse og trivelige selskaps- møte- og konferanselokaler til leie på dag og kveld. Vi har lokalalternativer som kan dekke fra 10 til 150 personer.
www.oppsalsamfunnshus.no

Det siste skrik?

Nei, ikke Munchs siste skrik.
Heller ikke siste skrik fra Paris.
Det gjelder hettemåkas siste skrik.

De siste 25 årene har bestanden av hettemåke i indre Oslofjord gått ned med 88 prosent. En tredjedel av våre norske fuglearter står på den nasjonale rødlista over trua arter.

Vi kan ikke vente på hettemåkas siste skrik – **da er det for sent!**

Du kan hjelpe oss med å verne om naturen og fuglelivet. Meld deg inn i NOF OA nå. **Ikke vent til det er for sent.**

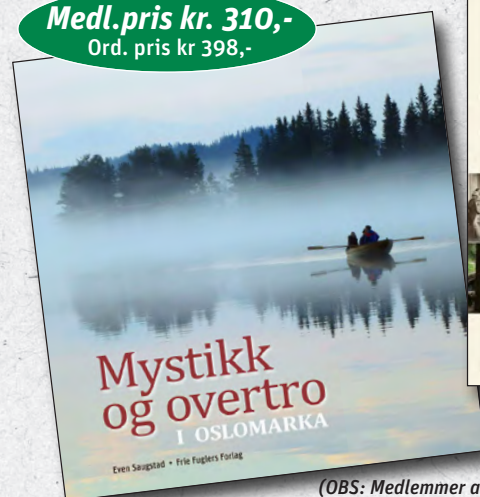
Norsk Ornitologisk Forening,
avd. Oslo og Akershus
nofoa.no

- Vi tar fuglevern på alvor!

Aktuelle markabøker:

Medl.pris kr. 310,-
Ord. pris kr 398,-

Sarabråten
- godset i skogen

Medl.pris kr. 295,-
Ord. pris kr 395,-

Medl.pris kr. 310,-
Ord. pris kr 378,-

Du får bøkene i enkelte bokhandlere og på
www.frie-fugler.no eller på tlf 909 21 575

(OBS: Medlemmer av Østensjøvannets Venner får bøkene til medlemspris ved nett-/tlf-bestilling. Skriv "ØVV" i meldingsfeltet.)

STØTT ØVV MED GRASROTANDELEN GJENNOM NORSK TIPPING

GRASROTANDELEN
NORSK TIPPING

*Ettersendes ikke ved varig
adresseforandring, men returneres
med opplysninger om riktig adresse.
Returadresse: ØVV, Pb. 77 Oppsal, 0619 Oslo*

I høst har Østensjøvannet vært godt besøkt av fiskespisende fugl. Det kan tyde på at det har vært rikelig med fisk, ja faktisk nok fisk til mange arter. Toppdykkeren er avhengig av næringsrike innsjøer med god tilgang til fisk, vannlevende insekter og planter. Fuglen er dermed blitt en karakterart for Østensjøvannet. Her har en toppdykker fanget en abbor. Foto: Bjørn Jacobsen, 05.08.2018.

Toppdykkeren har gitt hele abboren til ungen sin. Foto: Bjørn Jacobsen, 05. 08. 2018. Les mer om toppdykkeren i artikkelen *Mitt Østensjøvann* (se side 28) der Bjørn Jacobsen og Nils Gullestad intervjues om sin glødende interesse for fugle- og dyrelivet ved Østensjøvannet gjennom mange år. I 2018 var 16-17 hekkende toppdykkerpar ved Østensjøvannet.